

Lisa 2. Kaasamise käigus esitatud märkuste arvestamise tabel

Ettepaneku esitaja	Ettepanek/avaldus	Arvestamine
1. Kaitseministeerium	<p>1. Eesti toetab Euroopa Konkurentsivõime Fondi (EKF) eesmärki suurendada Euroopa Liidu konkurentsivõimet ning vähendada strateegilist sõltuvust. Meile on oluline, et fondi rakendamisel peetaks kaitsevaldkonda (sh tööstust) üheks prioriteetseimaks fookusvaldkonnaks.</p> <p>Selgitus: Eesti on läbi erinevate ELi eelarveperioodide pidanud oluliseks raamseisukohaks killustatuse vähendamist ja fondide vahelise sünergia suurendamist, mistõttu on positiivne, et määruse eelnõu eesmärgiks on luua ühtne raamistik Euroopa strateegilise sõltuvuse vähendamiseks ning Euroopa Liidu konkurentsivõime suurendamiseks. Siiski leiame, et määruse eelnõus on veel arenguruumi, et luua veelgi paindlikumad tingimused fondide tõhusaks ja tulemuslikuks kasutamiseks ning samuti kaitsevaldkonna prioriteetsuse välja toomisel.</p> <p>Näeme ohukohta selles, et Euroopa Komisjoni ettepanek fondi küllaltki laiast ülesehitusest võib tuua kaasa ebavõrdsuse efektiivsuse tagamisel poliitikavaldkondade rakendamise vahel, luues sellega riski, et kaitsevõime tõstmine ja kaitsevalmiduse tugevdamine jääb tagaplaanile. Tulenevalt keerulisest julgeolekukeskkonnast on oluline, et rahastus kaitsevalmiduse arendamiseks teiste fookusvaldkondade keskel tähelepanuta ei jääks.</p>	<p>Arvestatud</p> <p>ELi strateegilise sõltuvuse vähendamise tähtsus on seisuskohtades esil, nagu ka kaitsevaldkonna asend prioriteetse fookusvaldkonnana.</p>
Kaitseministeerium	<p>2. Eesti jaoks on oluline, et EKF võimaldaks rahastust Vene Föderatsiooni ja Valgevenega piirnevate riikide piirikaitse tugevdamise projektile (nn idapiiri tugevdamise projekt). Eesti soovib, et idapiiri tugevdamise projekt oleks määruses nimetatud kui prioriteetne Euroopa kaitsevaldkonna ühishuvi projekt ning määrusega tagatakse konkreetne summa selle rahastamiseks. Eesti peab vajalikuks, et idapiiri tugevdamise projekti raames tekiks võimalus rahastada osalevatele riikidele vajalikke tõkestuselemente maismaal, kaitsetööstuse tootmisvõimekusi, piiri kaitsmiseks vajalikku laskemoona, mitmekihilise õhukaitse taristut, laskeseadmeid ja laskemoona, merepiiri ja merealuse kriitilise taristu seire ja kaitsmiseks vajalikke võimekusi, sh laevu ning droonitõrjeks vajalikke võimekusi.</p> <p>Selgitus: Idapiiri riikides aset leidnud drooniintsidendid on tõsine riive nende riikide julgeolekule. Peame seepärast vajalikuks määruses eelisarendada idapiiri tugevdamist ja selle abil teha vajalikke investeeringud Eesti ja teiste osalevate riikide võimearendusse. ELi jaoks oluliste projektide rahastamiseks on fondimäärustes konkreetsele projektile eraldatav summa ka varasem praktika, nt Euroopa Ühendamise määruses nähti ette Rail Baltic projekti eelisarendamine. Soovime sarnast eelisarendamist ja ette määratud rahasumma nimetamist EKFi raames idapiiri projekti tugevdamisele. Teema olulisust on rõhutanud ka komisjoni president Ursula von der Leyen oma aastakõnes 10. septembril 2025. Idapiiri tugevdamise projekt on kaitseministeeriumi poolt tehtud mitteametlik üldistus, mille alla koondame erinevad projektid nagu <i>Baltic</i></p>	<p>Arvestatud</p> <p>Idapiiri riikide piirikaitse tugevdamise projektide eelistamine rahastamisotsuste tegemisel on seisukohtades esil.</p>

	<p><i>Defence Line, Eastern Shield</i> (koondnimetusega kaitsevöönd), 10. septembril mainitud <i>Eastern Flank Watch</i> ja droonimüür. Seni on nn kaitsevööndi projekt olnud piiritletud kolme Balti riigi ja Poolaga, aga huvi on üles näidanud nii Soome kui Rumeenia, ELi vaatest oleks mõistlik defineerida osalejariigid nt Venemaa ja Valgevenega piirnevate riikidega vmt. Soovime, et EKF võimaldaks finantseerida võimalikult laia spektrit piirikaitseks vajalikke investeeringuid.</p> <p>3. Eesti toetab ettepanekut, et fond võimaldaks rahastada Euroopa ühishuve teenivaid kaitseprojekte (EDPCI-s) ning seda kuni 100% ulatuses abikõlblikest kuludest. Peame oluliseks määruks täpsustada, et toetuskõlblikkuse kriteeriumid võimaldaksid ellu viia ka regionaalseid projekte juhul kui nende hüved laienevad kogu Euroopale. Samuti peame vajalikuks, et üheks projektide eesmärgiks oleks kaitseotstarbeliste toodete kättesaadavuse parandamine piirkondades, kus varustusriskid on kõige kõrgemad. Oluline on tagada, et projektide valiku reeglid oleksid selged ja läbipaistvad.</p> <p>Selgitus: Eesti jaoks on oluline, et EDPCI-d oleksid rahastatud kuni 100% ulatuses abikõlblikest kuludest, kuna see tagab solidaarsuse liikmesriikide vahel ning loob võrdsed tingimused nii suurtele kui väikestele riikidele sõltumata nende eelarvelistest piirangutest. Peame ebamõistlikuks komisjoni ettepanekus sätestatud toetuskõlblikkuse kriteeriumide topelt nõuet, kus ühelt poolt peab projektis osalema vähemalt neli riiki, kuid samal ajal nõutakse ka võimalikult laia geograafilist esindatust. Kui projekt tagab, et tulemused ja kasu laienevad kõigile liikmesriikidele, ei tohiks formaalne geograafilise hajutatuse tingimus saada takistuseks. Vastupidi, see võib takistada sisuliselt häid ja kiirelt rakendatavaid algatusi, mis on Eesti ja Euroopa kaitsevõime seisukohalt hädavajalikud. Samuti leiame, et projektide valikul peaks eelistama algatusi, mis suurendavad kaitsetoodete kättesaadavust piirkondades, kus varustusriskid on kõige suuremad. Eesti jaoks on see eriti oluline, kuna idapiiri riigina seisame otseses julgeolekuriskide fookuses ning vajame kindlust, et kaitsetööstuslik tootmis- ja arendusvõimekus oleks toimiv ja kättesaadav ka meie piirkonnas.</p>	
Kaitseministeerium	<p>4. Eesti toetab, et EKF jätkab kaitsevaldkonna teadus-arendustegevuse finantseerimist, kaitsetööstuse tootmisvõimekuste loomist ja suurendamist ning liikmesriikide koostööd ühishangete soodustamisel. Eesti toetab, et fond pakub rahastamisvõimalusi kaitsetööstuse testimiseks vajaliku taristu arendamiseks. Eesti soovib, et fond võimaldab laiapindse riigikaitse valdkonnas teha investeeringuid merealuse kriitilise taristu kaitsmiseks ja seiramiseks. Iseäranis soovib Eesti, et abikõlblik on selleks vajalike laevade soetamine.</p> <p>Selgitus: Kõnealused finantseerimisprioriteedid on Euroopa Liidu poolt kasutusel ka praeguses EL eelarves. Need jagunevad varasemate eri fondimääruste vahel (Euroopa Kaitsefond, ASAP, EDIRPA, EDIP). EKF konsolideerib uuel EL eelarve perioodi ajal need kokku ühe instrumendi alla. Eesti peab kõnealuseid finantseerimissuundi õigeks, kuna see võimaldab mitmekülgset rahastust kaitsevaldkonnale. Eesti soovib, et rahastamistingimused võimaldaksid Läänemere tingimustes tegutsemiseks sobivate multifunktsionaalsete seire ja reostustõrje võimekusega laevade soetamist. Laevade eesmärgiks on viia läbi patrulltegevusi,</p>	<p>Arvestatud Valikureeglite selguse ja läbipaistvuse printsiip ning ühishuvis kaitseprojektide ja nendega haakuvate regionaalsete aspektide arvestamine projektide abikõlblikkuse üle otsustamisel on seisukohtades kaetud.</p> <p>Arvestatud Ühiste kaitsehangete soodustamine, kaitsetööstuse innovatsiooni panustamine ja kriitilise taristu kaitse ning seirevajadusteks vajalike projektide finantseerimine on seisukohtades esil.</p>

	tagamaks adekvaatne olukorradeadlikkus kriitilise taristu olukorra seiramisel.	
Kaitseministeerium	<p>5. Eesti toetab, et EKF võimaldab investeringud sõjaliseks liikuvuseks vajaliku taristu ja transpordivahendite rahastamiseks. Eesti peab oluliseks, et kõnealune rahastus laieneb ka sõjaväelinnakute majutus- ja olme taristu arendamisele ning liitlaste vastuvõtuks vajaliku taristu rajamisele.</p> <p>Selgitus: Eestile on sõjalise liikuvuse programm olnud varasemalt edukas. EKF pakub lisaks Euroopa Ühendamise Rahastu määrusele võimalusi selliseid investeringuid teha. EKF laiendab sõjalise liikuvuse investeringute ulatust ning lisab sellesse transpordi vahendid ja varustuse ning eelnõu kohaselt võimaldab rahastada sõjalise liikuvuse alt ka liitlaste vastuvõtuks vajalike linnakute majutust ja olemtaristut. Eesti toetab, et läbirääkimiste tulemusel selline võimalus EKFi jäb alles.</p>	<p>Arvestatud Sõjaline liikuvus ja sõjaväelinnakud on fondi poolt rahastatavate projektide osas seisukohtades esil.</p>
Kaitseministeerium	<p>6. Toetame, et EKF pakub ettevõtetele finantstuge kasvuks igas ettevõtte arenguetapis. Eestile on iseäranis oluline fondi toetused kaitsetööstuse ettevõtete tootmise skaleerimiseks.</p> <p>Selgitus: Omamaise kaitsetööstuse arendamine on Eestile strateegiliselt oluline. Eesti Kaitsetööstuspoliitika 2030 toob ühe väljakutsena esile, et kaitsetööstusettevõtetel on sõltuvalt arenguetapist raskusi kaasata kapitali või valminud prototüübi tootmismahтусid skaleerida. Samal ajal on skaleerimine vajalik suutmaks tooteid müüa eksporditurgudele. Seepärast toetab Eesti, et EKF selleks rahastamisvõimalusi loob ning toetame läbirääkimistel selle võimaluse säilimist.</p>	<p>Arvestatud VKE-de toetamine ja raha ettevõtete tootmise skaleerimiseks on seisukohtadega kaetud.</p>
Kaitseministeerium	<p>7. Eesti toetab EKF eesmäärke kaitsetööstuse valdkonnas, sealhulgas VKE-de ja innovatsiooni toetamist ning koostöö edendamist võimearenduses. Soovime, et eesmärkides oleks selgemalt välja toodud ka piiriülese koostöö edendamine ja ühtsema ning avatud Euroopa kaitseturu kujundamine.</p> <p>Selgitus: Nagu ka Draghi konkurentsivõime raport esile tõi, kannatab Euroopa kaitseturg killustatuse, läbipaistvuse puudumise ning suurriikide kalduvuse all eelistada oma riigisisest tootmist. Selline praktika sulgeb väiksemate riikide ettevõtetele turu ning takistab õiglast konkurentsi ja innovatsiooni, mis omakorda vähendab Euroopa kaitsetööstusbaasi suutlikkust kiiresti kohaneda uute ja kulutõhusate tehnoloogiate nõudlusega. EKF peab seetõttu aitama neid tõkked kõrvaldama ning soosima ka väikeriikide ettevõtete ligipääsu rahvusvahelistesse tarneahelatesse.</p>	<p>Arvestatud Vt eelmisi kommentaare</p>
Kaitseministeerium	<p>8. Peame oluliseks, et EKF tagaks märkimisväärse toe iduettevõtetele ja VKE-dele. Soovime, et see kajastuks määruse tasandil kas miinimumina neile ettenähtud toetuste osakaalus või läbi muude sobivate mehhanismide (nt eraldi taotlusvoorud või kohustuslikud hindamiskriteeriumid).</p> <p>Selgitus: Iduettevõtted ja VKE-d on Euroopa kaitseinnovatsiooni ökosüsteemi kõige paindlikum ja uuenduslikum osa, kes suudavad kiiresti tuua turule uusi ja kulutõhusaid tehnoloogiaid. Ilma selgete tagatiseta võivad nad aga jääda suurte tööstuskontsernide varju, kuna konsortsiumid ja hangete tingimused eelistavad</p>	<p>Arvestatud VKEde ja iduettevõtete juurdepääsu parandamine toetustele on üldise printsiibina seisukohtades esil,</p>

	<p>sageli juba väljakujunenud tegijaid. EKF peab seetõttu sisaldama tingimusi, mis tagavad iduettevõtetele ja VKE-dele reaalse ligipääsu lepingutele, ja väldivad võimekuse koondumist ainult suurtesse keskustesse. Üks mõjusaimatest viisidest oleks määrata konkreetne osa EKF kaitseakna eelarvest ainult iduettevõtetele ja VKE-dele (nn <i>ringfencing</i> meede).</p>	<p>selgitustes viide ka kaitseinnovatsiooni ökosüsteemile.</p>
Kaitseministeerium	<p>9. Eesti toetab, et EKF kaitsetööstussektiooni toetuskõlblikkuse kriteeriumid baseeruvad Euroopa kaitsetööstusprogrammi (EDIP) ja SAFE laenuinstrumendi määrustes kokkulepitule ega ole nendest piiravamad. Eestile on oluline, et Euroopa eelistuse tingimused toetaksid liikmesriikide vajadust tõsta kaitsevõimet kiiresti ning oleksid kooskõlas julgeolekuolukorrast tulenevate ajapiirangute ja vajadusega tagada lahenduste kulutõhusus.</p> <p>Selgitus: Euroopa eelistamise reeglid on varasemates instrumentides olnud läbirääkimistel ajamahukas element. Varasemates instrumentides (EDIP, SAFE) on saavutatud poliitiline tasakaal. Seepärast peame mõistlikuks EKF läbirääkimistel lähtuda sarnastest toetuskõlblikkuse kriteeriumidest.</p>	<p>Arvestatud EDIP ja SAFE kontekstis kokkulepitu hoidmine ehk järjepidevus on seisukohtades sees.</p>
Kaitseministeerium	<p>10. Soovime, et kaitsevaldkonna teadus-arendustegevuseks mõeldud rahastuse andmisel on toodete arendamiseks (prototüübid) abimäärad 50% asemel kuni 75% abikõlblikest kuludest. Eesti soovib, et ühishangete edendamiseks on abimäär vähemalt 25% ühishangete maksumusest.</p> <p>Selgitus: Soovime, et määrus võimaldaks mõnevõrra kõrgemat abimäära prototüübi arendamiseks. Kõnealune abimäär on sama, mis Euroopa Kaitsefondis ka praegu, kuid Eesti kaitsetööstuse arendamise seisukohalt on kõrgem abimäär soodsam. See võimaldab kiiremini arendada välja kaitseotstarbeliste toodete prototüüpe ja soodustab nii kaitsetööstuse arengut. Lisaks vähendab kõrgem abimäär riigieelarvest antava kaasfinantseeringu vajadust – Eesti toetab praeguses Euroopa Kaitsefondis ettevõtete osalemist ca 2 miljoni euroga aastas. Kuivõrd Eesti on Euroopa Kaitsefondis edukas rahastuse saaja, siis järk-järgult kasvab ka kaasfinantseeringu vajadus. Ühishangete edendamiseks mõeldud abimäär on EKF eelkäija instrumendis (EDIRPA) 15%. EKFis on seda tõstetud 25%ni ning Eesti toetab seda. EDIRPA instrumendist sai Eesti toetuse mitmele projektile ja sestap on kõrgem abimäär Eesti seisukohalt mõistlik.</p>	<p>Arvestatud Prototüüpide arendamiseks kõrgema abimäära ja ühiste hangete edendamise abimäära protsendid on seisukohtades sees.</p>
Kaitseministeerium	<p>11. Eesti toetab kolmandate riikide, sh eriti NATO liitlaste võimalust kaasuda EKF kaitsevaldkonna projektidesse, kuna peame taolist koostööd vastastikku kasulikuks ja oluliseks koostööimelisuse tagamise ning Euroopa julgeoleku seisukohalt. Toetame Ukraina kaasumist liikmesriigiga sarnastel tingimustel ning eesmärki integreerida Ukraina kaitsetööstusbaas lähemalt EL omaga.</p> <p>Selgitus: EKF tingimused on sarnased varasemalt vastuvõetud instrumendi SAFE tingimustele. See võimaldab kolmandate riikide osalemist programmis, mida Eesti toetab. Näiteks on SAFE programmis osalemist taotlemas Ühendkuningriik</p>	<p>Arvestatud NATO riikide ja Ukraina võimalus kaitsevaldkonna projektides osaleda on seisukohtades ära toodud.</p>
Kaitseministeerium	<p>12. Eesti toetab, et säiliks võimalus EKFi eelarve summade ümbersuunamiseks kui fondi rakendamise käigus prioriteedid muutuvad. Iseäranis soovib Eesti, et kaitse ja julgeoleku valdkonnas jääb võimalus</p>	<p>Arvestatud osaliselt EKF rakendamise</p>

	<p>fondi rahastust suurendada. Eesti toetab, et fondi rakendamise käigus tekkinud tulud ja finantsinstrumentide tagasimaksed suunatakse fondi eesmärkide täitmisse. Eesti peab oluliseks paindlikkuse loomist programmide rakendamisel kriisidele ja erakorralistele olukordadele reageerimisel eeldusel, et nende all mõeldakse ka suurenenud julgeolekuohtu.</p> <p>Selgitus: EKF jaguneb summade lõikes erinevateks alafondideks. Peame mõistlikuks, et säiliks võimalus neid summasid fondi raames vajadusel ümber suunata. Iseäranis kui sellise vajaduse tekitab muutunud julgeolekuolukord. Käimasoleva EL eelarveperioodi kaitsevaldkonna rahastamise õpitunniks on reeglite paindumatus, mis ei võimaldanud adekvaatselt ja kiiresti reageerida oluliselt halvenenud julgeoleku olukorrale.</p>	<p>paindlikkus on seisukohtades esil.</p>
Kaitseministeerium	<p>13. Eesti soovib, et EKFi alaosade rakendamiseks ja rahastamisvoorude aluseks olevad tööprogrammid kiidetaks heaks <i>examination procedure</i> alusel.</p> <p>Selgitus: Eelnõu näeb ette otsustamise nõuandva menetluse läbi, mis vähendab märkimisväärselt liikmesriikide võimalust rääkida kaasa detailsemate rahastamistingimuste osas.</p>	<p>Arvestatud Komitoloogia sissetulekuga kaasnev mure on seisukohtadega kaetud, eesmärgiks tagada liikmesriikide keskne roll tööprogrammide heakskiitmisel.</p>
2. Kliimaministeerium	<p>1. Toetame rahastust puhtale üleminekule. Oluline, et puhta ülemineku, kliima- ja keskkonna valdkonnad ei kaoks EL eelarveprioriteetidest.</p>	<p>Arvestatud Seisukohad kindlustavad, et puhta tööstuse, kliima- ja keskkonna valdkond ei kao EKFi prioriteetidest.</p>
Kliimaministeerium	<p>2. Peame oluliseks et EKFi tööprogrammide koostamises oleks liikmesriikidel sisuline roll ning neid kaasataks õigeaegselt. Liikmesriikidele tuleb tagada piisav aeg, et oleks võimalik siseriiklikult kaasata eri osapooli (asjassepuutuvad ministeeriumid, valitsusvälised, partnerid sh keskkonna- ja ettevõtlusorganisatsioonid). Toetame tööprogrammide koostamise protsessis maksimaalset läbipaistvust ja avatud dialoogi komisjoni, liikmesriikide ja sidusrühmade vahel.</p>	<p>Arvestatud Komitoloogia sissetulekuga kaasnev mure on seisukohtadega kaetud, eesmärgiks tagada liikmesriikide keskne</p>

		roll tööprogrammide heakskiitmisel.
Kliimaministeerium	3. Eestile on oluline, et konkurentsivõime fond oleks ligipääsetav ka VKE-dele ning taotlusprotsessid oleks lihtsad ja paindlikud.	Arvestatud VKE-de ja iduettevõtete juurdepääsu parandamine toetustele on üldise printsiibiina seisukohtades esil nagu ka lihtsustamine ning paindlikkus.
Kliimaministeerium	4. Kuna EKF hakkab asendama LIFE (keskkonna ja kliima) programme, on oluline tagada sujuv üleminek juba käimasolevatele ja praegu alustatavatele projektidele , et ei katkestataks juba algatatud tegevusi.	Arvestatud Järgepidevuse printsiip on seisukohtades sees.
Kliimaministeerium	5. Peame oluliseks, et kindlasti jätkuaks rahastus seni LIFE programmiga kaetud keskkonna, elurikkuse, ringmajanduse ja vee valdkonna projektidele) ja et looduskaitse ning kliimavaldkonna projektid ei jääks tagaplaanile võrreldes suurte tööstusprojektidega. Tuleb arvestada, et suure tõenäosusega tuleb hakata keskkonna ja elurikkuse projekte siduma innovatsiooni ja majanduse konkurentsivõimega. Viited nõ LIFE teemadele on iseenesest ECF määruuses sees, aga ebaselge, kuidas neid rakendama hakatakse („ <i>The ECF will also contribute to protect, restore and improve the quality of the environment, including water, coast, sea and soil, to reduce pollution, to halt and reverse biodiversity loss and tackle the degradation of terrestrial and marine ecosystems, while enhancing climate and water resilience. The ECF Clean Transition and Decarbonisation window should finance projects that contribute to these objectives.</i> “)	Osaliselt arvestatud Vt eelmine kommentaar
Kliimaministeerium	6. Soovime, et nõ digisambas oleks kaetud ka digisektori roheüleminek, ehk digisektori jätkusuutlikkus (sustainability). Lisaks soovime, et digisambas kataks digitaristu moderniseerimise tegevused.	Arvestatud osaliselt Puhta tööstuse kokkuleppele on viide ja seisukohad rõhutavad ka keskkonna- ning kliimapoliitika aspekte.
Kliimaministeerium	7. Peame oluliseks, et vajadusel oleks võimalik EKF valdkondade vahelist eelarvevahendite jaotust ümber	Arvestatud

	<p>vaadata, nt välis- või majanduskeskkonna olulisel muutumisel.</p> <p>Vajab selgitamist, mida täpsemalt tähendavad seosed Horisont programmiga sh mida tähendavad integreeritud tööprogrammid Horizon Europega (nt kas mõlema tööprogrammi teemad peavad hakkama kattuma, kas on sama juhtimisskeem vms).</p>	<p>EKF rakendamise paindlikkus on seisukohtades esil.</p>
3. Rahandusministeerium	<p>1. Nn EL eelistuse teemal: turvalisuse kaalutlustel on oluline säilitada võimalus hankida [tooteid, teenuseid], mis on toodetud väljaspool ELi, „välja arvatud juhul, kui neid tarneid ja materjale ei ole mõistlikult võimalik hankida kõnealustelt abikõlblikelt üksustelt” – artikkel 10.2.c. Kolmandate riikide osalemise võimalikkust, tingimusi, kriteeriume määratledes vaja arvestada, et 3.riikide poolt ELis asutatud juriidiliste isikute puhul võib olla raske kindlaks teha, kas ja mil määral sellised juriidilised isikud võivad ohustada ELi suveräänsust ja julgeolekut.</p>	<p>Teadmiseks võetud</p> <p>Euroopa eelistamise seisukoht on juba valitsuses kokkulepitud ELi eelarveraamistiku seisukohtade raames 2025. a detsembris.</p>
Rahandusministeerium	<p>2. Oluline, et EKFi juhtimiskorralduses oleks liikmesriikidel piisav sõnaõigus fondi puudutavate strateegiliste, põhimõtetlike ning olulise mõjuga otsuste tegemisel, oluliste kriteeriumide määratlemisel ja uuendamisel. Fondi eesmärgid ja nende saavutamist mõjutavad ning muid olulisi aspekte puudutavad asjaolud tuleb sätestada määruses (või selle lisas). Nende konkreetsem sisustamine rakendusaktides, aga mitte delegeeritud aktides. Liikmesriikide sõnaõiguse tagamiseks on mh oluline, et komitoloogias tuginetakse examination procedure’l. Nt EKFi (ja Horisondi) tööprogrammide kujundamisel ja muutmisel peaks olema eelduseks liikmesriikide heakskiit/otsus.</p>	<p>Arvestatud</p> <p>Komitoloogia sissetulekuga kaasnev mure on seisukohtadega kaetud, eesmärgiks tagada liikmesriikide keskne roll tööprogrammide heakskiitmisel.</p>
Rahandusministeerium	<p>3. EKFi eesmärgid arvestades on tähtis kindlustada VKE-dele ligipääs EKFi vahendite kasutusele. Mõnedes EKFi osades (ja tööprogrammides/nende osades) võib olla otstarbekas määratleda eelarveosa, mille kasutusel arvestatakse geograafilise tasakaalustatuse põhimõtteid (nt analoogselt EL LIFE programmi kogemusele).</p>	<p>Arvestatud</p> <p>VKEde ja iduettevõtete juurdepääsu parandamine toetustele on üldise printsiibina seisukohtades esil, selgitustes viide ka kaitseinnovatsiooni ökosüsteemile. Lisaks on eraldi toodud regionaalse eelistamise põhimõtte</p>

		rakendamine idapiiri kaitset silmas pidades.
Rahandusministeerium	4. Võimalikult heatasemeliste taotluse saamiseks on oluline, et tööprogrammide prioriteedid ja kavandatavate taotlusvoorude fookus ning ajastus oleks üldjuhul (välja arvatud ettenägematutele kriisiolukordadele sh julgeolekuohtudele kiire reageerimise korral) piisava ajavaruga (nt vähemalt aasta) ette teada.	Arvestatud EKF rakendamise paindlikkus ja läbipaistvuse põhimõte on seisukohtades esil.
Rahandusministeerium	5. InvestEU instrumendi (EL garantii) kasutuse rakenduspartneriteks kandideerimisel on oluline lihtsustada ligipääsu väiksematele liikmesriikide arengupankadele (nn samba-hindamise protsess ja sellega seotud kulude proportsionaalsus; vähendada tingimuste diskrimineerivust – EISil siin vist konkreetsed näited). Kui meil samba-hindamisega tõsi taga, siis võiks ju seda kavatsust ka seisukohtades kajastada.	Arvestatud InvestEU rakenduspartnerite mitmekesistamise taotlus on seisukohtades sees.
Rahandusministeerium	6. Pidades silmas, et EKF kõrval tuleb ka teiste EL fondide (nt Global Europe või CEF) eesmärkidesse panustavatele tegevustele/projektidele taotleda garantiid vm finantsinstrumenti investeringuteks InvestEU instrumendi kaudu, tuleb mitme fondi vahendite koos kasutuseks näha ette läbipaistev kord ja protsess, et võimaldada rahastamisele ligipääs kattuvust vältides ja halduskoormust piirates ning samas kaitsta EL finantshuve.	Arvestatud Vt eelmiseid kommentaare
Rahandusministeerium	7. Kaalumiseks: EKFi panuse arvutamisel EL kliima- ja energiaeesmärkidesse on põhjendatud võtta arvesse EKFi eri osade/akende spetsiifikat, sh mõnede valdkondade (nt kaitse ja sisejulgeolek) nappi panust neisse eesmärkidesse, ja sellised valdkonnad kliimapanuse arvestusest välja jätta.	Kaalumiseks võetud
Rahandusministeerium	8. EL garantiifondi ratsionaalse kasutuse huvides peame otstarbekaks EL eelarve eri rubriikides ja programmides EL garantii- ja finantsinstrumentide kasutuse koondamist KVF InvestEU instrumenti. Peame otstarbekaks EL garantiifondi kavandatud mahu paindlikku jaotust KVF erinevate osade ning teiste EL fondide kasutusega seoses, võimaldamaks arvestada erinevate valdkondade ja piirkondade projektide erinevat tasuvust ja seega erinevat finantsinstrumentide toel investeringute rahastamise määra. Selgitus: Järgmise EL pikaajalise eelarve uuendatud struktuuris on komisjoni ettepaneku kohaselt kavas koondada finantsinstrumendid – EL garantiifondi toel rahaturgudelt investeringute kasutusse võtmise võimaldamine – ühte kohta, KVF InvestEU instrumenti. Seda instrumenti kasutatakse nii ka EL eelarve konkurentsivõime rubriigi teiste fondide kui ka teiste rubriikide raames laenude-käenduste kasutamiseks, samuti tagastamatute toetuste ja laenude kombineerimiseks. Kuna EL garantiifondi kasutuse vajadus ja võimalikkust ning selle valdkondade vaheline jaotus	Arvestatud InvestEU rakenduspartnerite mitmekesistamise taotlus on seisukohtades sees.

	<p>eelarveperioodi kestel sõltuvad finantsinstrumentide taotlemise aktiivsusest (see omakorda EL ja riikide eesmärkidesse panustavate projektide tasuvusest ning neile kommertsbankadest investeeringuraha saamise võimalikkusest, siis ei ole EL garantiifondi kasutuse kogumahtu ega valdkondade vahelist jaotust hõlbus prognoosida. Sellegipoolest peame komisjoni ettepanekus kavandatud EL garantiifondi kasutuse vähima ja suurima mahu neljakordset erinevust liiga suureks ja toetame KVF tagastamatute toetuste osa parema prognoositavuse huvides vähima ja suurima mahu vahelise erinevuse kavandamist väiksemana.</p>	
Rahandusministeerium	<p>9. Peame otstarbekaks kaaluda „EL eelistuse“ kriteeriumi seadmist valdkondade ja taotlusvoorude (vajadusel ka konkreetsete hangete) põhiselt, kuna see ei ole kõigil juhtudel otstarbekas, kulutõhus ega ka võimalik.. “EL eelistuse” kriteeriumi seadmisel tuleb lähtuda konkreetse (esma)eesmärgi saavutamise vajadusest ja tulemuste saavutamise tähtaegadest ning pidada EL strateegilise autonoomia kõrval silmas asjakohase võimekuse olemasolu ja/või potentsiaali Euroopa Liidus, julgeolekukaalutlusi ja muid põhjendatud kriteeriume.</p> <p>EL eelarvest rahastatakse eesmärke ja valdkondi, sh konkreetsete prioriteetsete vajaduste lahendamisele suunatud taotlusvoore, millest mitmes ei ole kõike vajalikku võimalik toota ega hankida üksnes EL-st; samuti on vaja pidada silmas rahvusvahelisi koostöövorme sh NATO raames tehtavat koostööd. Samas on EL arengu ja konkurentsivõime huvides toetada asjakohastel juhtudel ja ulatuses teatud sektorites EL päritolu toodete ja teenuste eelistamist, et võimalikult suur osa tootlikkusest ning rahastamisest jääks Euroopa majandusse.</p> <p>Sõltuvalt valdkonnast on nt ka turvalisuse kaalutlustel oluline säilitada võimalus hankida tooteid, teenuseid vm, mis on toodetud väljaspool ELi, seetõttu on oluline lähtuda mh määruse eelnõus toodust et EL eelistust ei kaaluta „juhul, kui neid tarbeid ja materjale ei ole mõistlikult võimalik hankida kõnealustelt abikõlblikelt üksustelt”. Kolmandate riikide osalemise võimalikkust, tingimusi, kriteeriume määratledes on vaja arvestada, et 3.riikide poolt ELis asutatud juriidiliste isikute korral võib olla raske kindlaks teha, kas ja mil määral sellised juriidilised isikud võivad ohustada ELi suveräänsust ja julgeolekut. Eeltoodut arvestades peaksid “EL eelistuse” kriteeriumiga seotud numbrilised sihttasemed (sh sellised mis puudutavad Euroopa Liidu siseste hangete või ühishangete osakaalu suurendamist konkreetse aja jooksul) jääma mittesiduvaks, et tagada turul vaba konkurents ja võimaldada võtta arvesse sellise kriteeriumi seadmise võimalikkust ning põhjendatust</p>	<p>Teadmiseks võetud</p> <p>Euroopa eelistamise seisukoht on juba valitsuses kokkulepitud ELi eelarveraamistiku seisukohtade raames 2025. a detsembris.</p>
Rahandusministeerium	<p>10. [Kaitsevaldkonnas peame põhjendatuks, et EKF kaitsevaldkonna kriteeriumid tuginevad Euroopa kaitsetööstusprogrammi (EDIP) ja SAFE laenuinstrumendi määrustes kokkulepitule ega ole nendest piiravamad</p> <p>Kaitsevaldkonnas peame põhjendatuks, et KVF kaitse valdkonna kriteeriumid tuginevad Euroopa kaitsetööstusprogrammi (EDIP) ja SAFE laenuinstrumendi määrustes kokkulepitule ega ole nendest piiravamad, kuna nende kriteeriumide kokku leppimisel on arvestatud kaitsevaldkonna eripära. Eestile on oluline, et Euroopa eelistuse tingimused toetaksid liikmesriikide vajadust tõsta kaitsevõimet kiiresti ning</p>	<p>Arvestatud</p> <p>EDIP ja SAFE kontekstis kokkulepitu hoidmine on seisukohtades sees.</p>

	oleksid kooskõlas julgeolekuolukorrast tulenevate ajapiirangutega ja vajadusega tagada lahenduste kulutõhusus.]	
4. Regionaal- ja Põllumajandusministeerium	1. Kuna Euroopa Konkurentsivõime Fondi üheks prioriteetseks poliitikavaldkonnaks on toidusüsteemid ning ring- ja biomajandus, siis peame oluliseks Euroopa Konkurentsivõime Fondi meetme portfelli kooskõla riigiplaani, ühise põllumajanduspoliitika ja ühise kalanduspoliitikaga, arvestades seejuures kattuvaid eesmärgi (nt konkurentsivõime, toiduga kindlustatus, kliimaneutraalsus ja kliimamuutustega kohanemine, elurikkuse kaitse, teadmussiirde- ja innovatsioonitegevused jne). Ühtlasi vajab selgemat käsitlust toiduainetööstuste roll konkurentsivõime fondi eesmärkide saavutamisel.	Arvestatud Kooskõla ÜPP ja ühise kalanduspoliitika ning toiduainetööstuse rolli täpsustamise vajadus on seisukohtades esil.
Regionaal- ja Põllumajandusministeerium	2. Lisaks palun Teil töörühmades täpsustada järgmisi küsimusi: Kas oleme õigesti aru saanud, et Euroopa Konkurentsivõime Fondi ja Euroopa Horisondi koostöötegevuste rakendamiseks luuakse ühine tööprogramm? Kas ühine tööprogramm hõlmab ka Euroopa Horisondi partnerlusi ning kui hõlmab, siis millist liiki partnerlusi? Kui poliitikaeesmärgid on kirjeldatud Euroopa Konkurentsivõime Fondi eelnõus ja teaduslikud eesmärgid on kirjeldatud Euroopa Horisondi eriprogrammis, siis kuidas on tagatud nende vaheline sünergia, mis on vältimatu just rakendusuuringute puhul?	Teadmiseks võetud Tõstatame küsimused töörühmades
5. Siseministeerium	1. Siseministeerium toetab esitatud määruse ettepanekut. EKFi poliitikavaldkondadest on Siseministeeriumi vaatest olulised Euroopa Liidu (edaspidi EL) digitaalne juhtpositsioon ning kerksus ja julgeolek, kaitsetööstus ja kosmos. Digitaalse juhtimise toetus käsitleb laiemalt digisektori ulatust, sh tehisintellekt, kõrgjõudlusega andmetöötlus, kvantitehnoloogiad, pilvetechnoloogiad, sidevõrk, usaldustehnoloogiad ning uued digitechnoloogiad. Siseministeeriumi jaoks on oluline olla informeeritud ja teadlik antud rahastamisvõimalustest ja valdkonna strateegilistest suundadest.	Arvestatud Digi-, julgeoleku- ja kaitse- ning ja kosmosevaldkonna tähtsus on seisukohtades esil.
Siseministeerium	2. EKFi loomine esindab strateegiliselt olulist sammu EL-i sisejulgeoleku ja -turvalisuse tugevdamisel läbi tehnoloogilise innovatsiooni, vastupanuvõime ja strateegiliste sektorite toetamise. Selle fondi kaudu koondatakse mitmed olemasolevad rahastamisvahendid ühtsesse struktuuri, et vähendada killustatust ning parandada investeeringute mõju ja tõhusust olulistes valdkondades nagu digitechnoloogia, puhas energia, kaitsetööstus ja kosmosevaldkond. EKFi tegevus on kavandatud perioodiks 2028–2034 ning selle eelarve ulatus ulatub ligi 234 miljardile eurole, mis võimaldab pikaajalist ja läbimõeldud investeerimist strateegilistesse eesmärkidesse.	Teadmiseks võetud
Siseministeerium	3. Sisejulgeoleku ja -turvalisuse valdkonnas tähendab see fundamentaalset muutust, kuna rahalised vahendid ja teadusuuringud nii avalikult kui ka erasektorilt kujundatakse ühtseks vastupanuvõime ja strateegilise autonoomia mehhanismiks. EKF toetab tsiviiljulgeoleku tööstusvaldkonda, julgustades kaasaegsete, kõrgtehnoloogiliste lahenduste loomist, mis aitavad toime tulla kasvavate hübriidohtude, küberkuritegevuse ja terroristlike rünnakutega. Lisaks kaasab fond paremini idufirmasid ning VKE-sid, mis on potentsiaalselt kiire innovatsiooniallikana just julgeoleku ja kaitse valdkonnas, võimaldades neil lihtsamalt ligipääsu 2 (3) kapitalile	Teadmiseks võetud

	ning projektinõustamist. See on EL-i jaoks oluline arvestades, et teadus- ja tööstuspoliitika sidusus ning rahaliste vahendite efektiivne koordineerimine suurendavad võimekust vastata mitmetahuliste strateegilistele ohtudele.	
Siseministeerium	4. Samas tuleb silmas pidada, et ulatuslik rahastamine hõlmab suuremaid riske, mis nõuavad ranged kontrolli- ja järelevalvemeetmeid. Fondi suurem keerukus ja lai valdkondade haare võivad luua halduskoormust ja bürokraatiat, mis omakorda võivad aeglustada rahastamisprotsesse ning raskendada kiiresti reageerimist muutustele või kriisidele. Turvalisuse tagamise eesmärgil on fondis sätestatud ranged pädevus- ja kontrollinõuded, eriti seoses salastatud teabe ja julgeolekupiirangutega, mis peavad olema piisavad, kuid samas mitte liigselt piiramaks innovatsiooni ja rahvusvahelist koostööd.	Arvestatud Valikureeglite selguse ja läbipaistvuse printsiip, nagu ka paindlikkuse põhimõtte on seisukohades esil, eraldi tähelepanu pööratakse innovatsioonile ja rahvusvahelisele koostööle (üldised seisukohad).
Siseministeerium	5. EKFi pärinev potentsiaalne kasu on aga märkimisväärne. Esiteks võimaldab ühtne rahastamisraamistik integreerida ja koordineerida EL-i tasandi poliitikaid, tõhustades sellega investeeringuid innovatsiooni ja tehnoloogiate tootmisse. Fond aitab ka vähendada CO2-heiteid tööstuses ja transpordis, toetades rohetehnoloogiasid, mis omakorda tugevdab kriisi- ja julgeolekuvastupidavust, kuna ka keskkonnaprobleemid võivad kujutada kasvavat julgeolekuohtu. Samuti on oluline ECF panus digitaalse juhtpositsiooni tugevdamisse ja küberturvalisuse alases võimekuses, mis on tänases maailmas lahutamatud osad siseturvalisuse tagamisel.	Teadmiseks võetud
Siseministeerium	6. Oluline on ka sotsiaalne mõõde, kus ECF toetab oskuste arendamist just strateegilistes sektorites, aidates kaasa tööhõivele ning kindlustades, et Euroopa talendid suudavad uute tehnoloogiate tarbeks vastavad teadmised omandada ja pidevalt täiendada. Lõppkokkuvõttes aitab see kaasa Euroopa kodanike paremale turvatundele ning majanduslikule heaolule; investeeringud teadus- ja arendustegevusse ning innovatsiooni tugevdavad ELi positsiooni ülemaailmselt.	Teadmiseks võetud
Siseministeerium	7. EKF kujutab endast hästi kavandatud investeerimistöõriista, mis paneb rõhku sisejulgeoleku tugevdamisele läbi teaduse ja tööstuse ühtse arengu, riskide maandamise ja koostööpõhise poliitikajuhtimise. Riskidest hoolimata on selle instrumendi õnnestunud kasutuselevõtt oluline samm ELi vastupanuvõime ja julgeoleku tugevdamisel, aidates tagada jätkusuutlikku konkurentsivõimet Euroopas ning vastata uutele ja keerukatele sisejulgeoleku väljakutsetele efektiivselt ja koordineeritult.	Teadmiseks võetud
Siseministeerium	8. Lisaks on EKFi määruse eelnõu tihedalt seotud nn riigiplaani määruse eelnõuga, sest liikmesriigid võivad taotleda täiendavalt riigiplaani vahendite suunamist EFKi ning neid tuleb kasutada selle liikmesriigi huvides	Teadmiseks võetud

	(eelnõu artikkel 5 lõige 2). See säte väärrib toetamist, sest võimaldab mingit osa riigiplaani rakendamiseks eraldatud vahenditest kasutada läbi EKFi ilma, et need oleks seotud riigiplaanis sätestatud reformidega. Kui nende vahendite kasutamine EKFi ebaõnnestub, võib liikmesriik taotleda vahendite suunamist tagasi riigiplaani.	
Siseministeerium	9. Siiski vajavad EKFi rakendamise detailid, sh liikmesriigi kohustused ja selle fondi rakendamise administratiivne koormus, eelnõu läbirääkimistel täpsustamist. Kuna eelnõu eesmärgid, mis on sätestatud artikli 3 lõike 1 punktides a, f, h ning lõike 2 punktides c ja d (3) 3 (3) ja (4) puudutavad ka Siseministeeriumi ning Siseministeerium ja tema valitsemisala asutused võivad eelnõu artikli 9 lõike 2 kohaselt olla ka toetuste sihtrühmaks, siis soovime olla kursis eelnõu läbirääkimistel saadava täiendava teabega ning sammudega, mis võetakse riigisiseseks rakendamiseks.	Teadmiseks võetud
6. Justiits- ja Digiministeerium	1. Peame oluliseks, et mitmeaastane finantsraamistik ja väljapakutud fondid toetaksid Euroopa Liidu peamiste digivaldkonna strateegiate – sealhulgas Euroopa digikümneni, EL küberturvalisuse strateegia, kvantstrateegia ja EL tehisintellekti strateegia – elluviimist. Nende strateegiate läbiv rakendamine aitab tagada, et Euroopa Liit suudab kiirendada digitaalset üleminekut, tugevdada konkurentsivõimet ja innovatsioonivõimekust, kaitsta oma kodanikke ja taristut küberturvalisuse ohtude eest ning rakendada usaldusväärseid ja turvalisi tehisintellekti lahendusi. Digivaldkonna sihipärane rahastamine toetab samal ajal rohepöörde eesmärkide saavutamist ning aitab väiksematel liikmesriikidel, nagu Eesti, kasutada oma piiratud ressursse maksimaalselt tõhusalt. Samas tuleb rõhutada, et nende eesmärkide elluviimine ning välissõltuvuste vähendamine – alates turvalise taristu arendamisest ja küberturvalisuse tugevdamisest kuni tehisintellekti rakendusteni – eeldab püsivat rahastust ja märkimisväärseid investeeringuid.	Arvestatud Digivaldkonna strateegiliste eesmärkide elluviimine fondi abil on seisukohtades esil.
Justiits- ja Digiministeerium	2. Prioritiseerime uue perioodi Euroopa Liidu mitmeaastases finantsraamistikus (MFF 2028-2034) erinevaid digiühiskonna vajadusi, millel on suur Euroopa Liidu lisandväärtus, tuginedes EL ja Eesti strateegiatele, arengusuundadele ja kokkulepetele õiguskaitse valdkonnas ning prioriteetidele. Need on järgmised: Euroopa ja Eesti pilve- ja andmeruumide arendamine. Ühtsed ja turvalised andmeruumid vähendavad killustatust, toetavad teadust, innovatsiooni ja ettevõtlust ning suurendavad Euroopa strateegilist autonoomiat. Eestis on tugev alus X-tee ja eriigi lahendustega, kuid vaja on arendada piiriüleseid ühendusi, arendada pilve- ja kvanttehnoloogiasid jne. Turvaliste sidevõrkude arendamine. Turvalised ja töökindlad sidevõrgud on alus küberjulgeolekule, digiteenustele ja innovatsioonile, eriti geopoliitiliste pingete taustal. Eestis on vaja panustada järgmise põlvkonna (5G/6G) võrkude turvalisusse ning tagada kriitilise taristu kaitse, et vältida riske ja hoida usaldust nii riigi kui ettevõtete teenuste vastu.	Arvestatud osaliselt ELi järgmise aasta eelarveraamistiku seisukohad kinnitati valitsuses möödunud aasta detsembris. EKFi kontekstis on digivaldkonna küsimused kaetud eraldi peatükis.

Protsessorite ja kiipide tootmine.

Euroopa sõltumatus väljastpoolt tulenevatest tarneahelatest on hädavajalik. Eestisse tuleb luua tootmisvõimekus või vähemalt panustada targa spetsialiseerumise kaudu – näiteks kiipide testimise, disaini ja arenduse tugiteenuste pakkumise ning osalemise rahvusvahelistes tarneahelates. See roll haakub laiemalt Euroopa ja Eesti digitehnoloogia arendamise prioriteetidega (vt järgmist punkti).

Euroopa ja Eesti digitehnoloogia ja tööriistade arendamine, sh tehisaru mudelid ja tehisaru gigatehased.

Euroopa vajab tiptasemel digitaristut ja tööriistu, mis lähtuvad Euroopa väärtustest ja regulatsioonidest ning vähendavad sõltuvust kolmandatest riikidest. Selle saavutamiseks tuleb rajada nn tehisaru gigatehased – ulatuslikud ja energiatõhusad arvutustaristu keskused, mis ühendavad andmekeskused, tippriistvara ja spetsialiseeritud platvormid alusmodelite treenimiseks. Eesti peab selles protsessis võtma proaktiivse rolli, pakkudes oma digiriigi kogemust potentsiaalseks Euroopa tehisaru taristu sõlmpunktiks. Samal ajal tuleb panustada väiksemate keeleressursside ja kohalike andmemudelite arendamisse, et tagada eesti keele ja kultuuri nähtavus digitaalses ökosüsteemis ning pakkuda lahendusi, mis võivad saada eeskujuks kogu Euroopa Liidule.

Tehisaru laialdane kasutuselevõtt ja ökosüsteemi arendamine (platvormid, standardid, koolitus). Eesti peab panustama mitte ainult tehisaru lahenduste kasutuselevõttu, vaid ka nende rakendamise standardite, platvormide ja koolitusmodelite kujundamisse Euroopa Liidu tasandil. Juhtiva positsiooni saavutamine tähendab, et Eesti edendab tehisaru kasutust avalike teenuste pakkumisel, sh justitiisüsteemis, et need lahendused võiksid saada eeskujuks teistele liikmesriikidele. Samal ajal tuleb toetada ettevõtteid tehisaru lahenduste praktilisel rakendamisel, et Eesti toimiks innovatsioonilaborina, kus uued lahendused seotakse Euroopa digitaalse ökosüsteemiga ja kus arendatav taristu – sealhulgas gigatehased – pakuvad tuge kogu kontinendile.

Õiguskaare digitaliseerimine.

Justitiisüsteem peab olema inimestele digitaalselt kättesaadav ja arusaadav, tagatud peab olema läbipaistev ja kaasav õigusloome protsess ning kiired ja õiglased kohtumenetlused, sh digitaalne õigusemõistmine. Oluline on tagada ettevõtluskeskkonna efektiivsus ja usaldusväärsus, tagada tugev konkurentsioõiguse rikkumise vastane võitlus ja madalat halduskoormust tagavad digitaalsed teenused. Ettevõtja peab saama oma kohustusi riigi ees täita riigile ühekordselt andmeid edastades. Tõhus justitiisüsteem kasutab ja pakub masintöödeldavaid andmeid, kasutab tehisintellekti abilisena ja suurendab partnerite vahel (piiriüleselt) andmete vahetamist.

Idufirmade ja ülikoolide koostöö.

Teaduse ja ettevõtluse sidumine kiirendab innovatsiooni ja uute lahenduste turule jõudmist. Eesti huvi on

rohkem toetada ülikoolide ja idufirmade ühiseid projekte, luua katsekeskkondi ning arendada mehhanisme, mis aitavad teadusest sündinud ideedel jõuda rahvusvahelistele turgudele.

Digiharidus ja digieksponentsuse kasvatamine.

Digihariduse ja spetsiifilisemate pädevuste kasvatamine on strateegiliselt keskne prioriteet, sest ilma vajalike oskusteta ei ole võimalik arendada ega rakendada uusi tehnoloogiaid ega maandada nendega kaasnevaid riske. Haridussüsteem peab tagama nii tippspetsialistide ettevalmistamise – näiteks tehisintellekti insenerid, küberkaitse eksperdid ja pooljuhtide arendajad – kui ka ühiskonna üldiste digipädevuste tõusu, et inimesed oskaksid uusi lahendusi kasutada ja neid usaldada. Eesti ja Euroopa tugevus sõltub sellest, kui hästi suudetakse ühendada kõrgharidus, teadus- ja arendustegevus ning ettevõtlus, et luua tipptasemel teadmisi ja oskusi, mis toetavad digipöörde eesmärgi. Samal ajal peab digipädevuste 3 arendamine olema läbiv kõigis haridustasemetel ja ka täiskasvanute õppes, et kogu ühiskond oleks valmis kasutama ja arendama lahendusi, millele tugineb Euroopa konkurentsivõime ja turvalisus.

Küberspetsialistide defitsiidi vähendamine ning järelkasvu tagamine.

ENISA andmetel on Euroopas küberturvalisuse spetsialistide defitsiit umbes 300 000 töökoha võrra, mida hetkel ei suudeta täita olemasolevate lõpetajatega. Sama kinnitab ka ISC 2023. aasta uuring, mille järgi ISC2 2023. aasta tööjõu-uuringu hinnangul on küberturvalisuse spetsialistide tööjõupuudus ELis 274 000 ja selle puudujäägi kaotamiseks on vaja oskuste baasi laiendada 29%. Üle kahe kolmandiku ELi vastanutest väidab, et nende organisatsioonides on küberturvalisuse töötajate puudus, kes suudaksid ennetada ja tõrkeotsingut teha. Sellest tulenevalt toetame küberspetsialistide järelkasvu aktiivset rahastamist hariduse kõigil tasanditel: nii üldhariduskoolides, kui kutse- ja ülikoolides, sh doktori- ja magistriõppes.

Roheline digipööre.

Digilahendused on olulised kliimaeesmärkide saavutamisel, kuid samas tuleb tagada, et ka digitaristu ise oleks võimalikult keskkonnasäästlik. Eestis on potentsiaal siduda digiriigi kogemus rohetehnoloogia arendamisega, näiteks energiatõhususe suurendamisel, nutikate energiavõrkude arendamisel või ringmajanduse põhimõtteid toetavate digiplatvormide loomisel.

Eesti kui digivaldkonna innovatsioonilabor ja katsepolügoon.

Eestil on oma digiriigi kogemuse, paindliku regulatiivse keskkonna ja avatud innovatsioonikultuuri tõttu unikaalne potentsiaal toimida Euroopa digivaldkonna innovatsioonilabori ja katsepolügoonina. Väikese, aga digitaalselt arenenud ühiskonnana on võimalik kiiresti katsetada uusi lahendusi reaalses keskkonnas, koguda usaldusväärset tagasisidet ja skaleerida õnnestunud mudeleid laiemalt. Selline roll aitab kiirendada Euroopa Liidu strateegiliste digieesmärkide elluviimist, vähendada tehnoloogia kasutuselevõttuga seotud riske ja toetada ühtse innovatsiooniruumi kujunemist Euroopas. Seda positsiooni saab veelgi tugevdada läbi Põhja-Euroopa partnerluste – sarnase digiarengu tasemega riikidega koostöös on võimalik katsetada lahendusi

mitmes riigis korraga, luues usaldusväärseid ja laiemalt rakendatavaid mudeleid, mida saab kiiresti kogu Euroopa Liidus skaleerida.

Digivõimestamine ja lahenduste skaleerimine väljaspool avalikku sektorit.

Edukalt digitaliseeritud riik ei saa toimida ilma ettevõtete laiapõhjalise digivõimekuseta. Ettevõtlussektori digitaliseerimine on sama oluline kui avaliku sektori areng, kuna just ettevõtted loovad tootlikkust, konkurentsivõimet ja uusi töökohti. Eestis tuleb toetada väikeste ja keskmise suurusega ettevõtete suutlikkust võtta kasutusele uuenduslikke digilahendusi, arendada uusi ärimudeleid ja kasvatada oma rahvusvahelist konkurentsivõimet. Samuti on vaja kujundada keskkond, kus Eesti ettevõtete innovatiivsed lahendused saavad kasvada Euroopa edulugudeks. Fookus peab olema juba toimivate ja tõestatud lahenduste skaleerimisel – nii ettevõtluses kui ka avalikus sektoris –, mis aitab vältida killustatust, kiirendab EL digieesmärkide saavutamist ja vähendab sõltuvust kolmandatest riikidest pärit tehnoloogiast. Eesti saab oma digiriigi kogemuse ja paindliku innovatsioonikeskkonna kaudu toimida platvormina, kus lahendusi on võimalik kiiresti katsetada ja seejärel laiemalt turule tuua. Avaliku ja erasektori koostöö võimaldab kasvatada innovatsiooni ja lisandväärtust kogu ühiskonnale.

Koostöö Ukraina, Põhjala-Balti riikide ja Ühendkuningriigiga digi- ja kübervaldkonnas.

Rahvusvaheline partnerlus tugevdab nii Euroopa Liidu kui Eesti vastupanuvõimet, võimendades teadmisi ja oskusi, samuti suurendab see Eesti positsiooni ja hoiab tugeva digiriigi mainet.

Andmete kättesaadavuse ja kvaliteedi suurendamine.

Digiühiskonna järgmise arengu eelduseks on see, et avalikus sektoris loodavad andmed oleksid kättesaadavad, kvaliteetsed ja usaldusväärsed. Eesti senine tugevus – laialdane e-teenuste kasutus – vajab järgmisel perioodil uut sammu, kus andmetest kujuneb majanduse ja ühiskonna järgmise arenguhüppe alus. Selleks tuleb oluliselt parandada andmete kättesaadavust ja kvaliteeti. Süsteemne andmekorraldus täna avaliku sektori organisatsioonides puudub, mistõttu andmete halb kvaliteet ja leitavus takistavad nii personaalsemaid teenuseid, andmepõhist juhtimist kui ka tähtsate tehnoloogiate kasutuselevõttu, sh. tehisaru arendamist ja rakendamist. Teisalt tuleb soodustada andmevahetust erinevate osapoolte vahel, luues selleks täiendavaid võimalusi andmete turvaliseks jagamiseks ja kasutamiseks ning riigisiselt kui ka piiriüleselt (näiteks valdkondlike andmeruumide loomine, turvalised liivakastid, privaatsuskaitse tehnoloogiate arendamine ja rakendamine).

Küberjulgeoleku tugevdamine.

Eesti ja kogu läänemaailma jaoks on küberohtu märkimisväärselt suurendanud Venemaa agressioonisõda Ukrainas. Küberründeid kasutatakse hübriidsõja osana, kogutakse luureinfot ning „karistatakse ebasõbralikke riike“ nende poliitiliste otsuste eest. Seetõttu on äärmiselt oluline ajakohase ohupildi tagamine, tugeva küberkilbi loomine ning elutähtsate teenuste kriisikindluse suurendamine. Eesti küberjulgeolekut mõjutavad

ka üldised tehnoloogilised suundumused: 5G-tehnoloogia järjest laiem kasutuselevõtt, tehisintellekti ulatuslikum rakendamine, kvantarvutite ja postkvantkrüptograafia, digitaalsete teenuste ühilduvus uue põlvkonna internetiprotokolliga IPv6 jne. Uute kübertrendide- ja ohtudega arvestamine on küberjulgeoleku suurendamise lahutamatu osa. Eesti kübervaldkonna oluliseks prioriteediks on ka küberspetsialistide järelkasvu parandamine, mille suur puudus on üle Euroopa1. Oluline on rahvusvahelise küberkoostöö tugevdamine nii ühise olukorrapildi tekitamiseks, kui ka ühisõppuste läbiviimiseks.

Jätkusuutliku digitaristu tagamine.

Jätakuvalt on oluline digitaalsete ühenduste arendamine, millele uuel perioodil ei ole eraldi tähelepanu pööratud. Fookus on nihkunud CEF Transpordile ja CEF Energiale Rõhutame vajadust ja jätkuvat tööd Euroopa Komisjoni suunal, et suurtesse piiriülestesse transpordi- ja energeetika (CEF Transport ja CEF Energy) projektides oleks abikõlblik kulu elektrooniline sidetaristu. Euroopa Liidu suurem eesmärk peab olema, et Euroopa Liit tervikuna on ühenduva transpordivõrgustikuga kaetud, mis suurendab ka kõikehõlmavat side toimepidevust ja ühendab kõiki digiteenuseid. Sidetaristu teenib julgeolekut ja siseturvalisust, millele Eesti peab Euroopa suunal rõhuma. Suuremate digitaalsete ühenduste kasutuselevõtt eeldab suuremat tähelepanu küberturvalisusele ja andmekaitsele. Tähelepanu tuleb pöörata vastupanuvõime (kerksuse) ja hukukindluse suurendamisele, tehnoloogilisele suveräänsusele ja juhtpositsioonile.

Tagada siseturvalisus ja tõhustada võitlust organiseeritud kuritegevusega.

Organiseeritud kuritegevuse puhul on oluline riikide vaheline koostöö, kriminaaluurimise materjalide edastamine digitaalsete kanalite kaudu ning õigusemõistmise digivõimekuse kasv. Tõhustama peab võitlust organiseeritud kuritegevuse vastu (majanduskuriteod, sh rahapesu, kelmused, terrorismi rahastamine korruptsioon, küberkuritegevus), tugevdades õiguskaitsealast koostööd ja andmevahetust, töötades koostöös teiste liikmesriikidega välja rahapesu ja finantskuritegevuse vastased meetmed ning tõhustades kriminaaltulu tuvastamist, arestimist ja konfiskeerimist. Europoli ja Eurojusti rolli peab tugevdama, et hõlbustada liikmesriikide politsei- ja kohtuasutuste vahelist koostööd. Samuti on oluline Euroopa Prokuratuuri tugevdamine. Euroopa Liidus peab edendama kiiret ja turvalist andmevahetust organiseeritud kuritegevuse võrgustike jälgimiseks ja neutraliseerimiseks. Oluline on Schengeni ala julgeoleku tugevdamine, sh vajadusel suurendades piirikontrolli efektiivsust, et takistada kuritegelike rühmituste liikumist. Kriisiolukordade süvenemisel (näiteks rändekriis) on vaja täiendavaid ressursse nendega toimetulemiseks (näiteks riigi õigusabi osutamise ja kohtumenetluse toimepidevuse tagamine). Jätakuvalt vajavad tähelepanu laste ja teiste haavatavate sihtrühmade vastu suunatud kuriteod ja nende ennetamine ning õigusrikkujate taasühiskonnastamine, mis teenib siseturvalisuse ja julgeoleku eesmäärke.

Uurimisvõimekuse tõhustamine.

Arvestades, et masskuritegude (nt küberrünnakud) toimepanemisel kasutatakse aina sagedamini erinevaid arvutisüsteeme ning tehisaru arenemine ja laialdasem kasutusele võtmine loob suurema riski võltsitud (fake)

	<p>tõendite loomiseks, tuleb luua paremad digikriminalistika võimekused. Kohtueelse ja kohtuliku uurimise tõhustamiseks on vaja tõhustada õiguskaitseametnike justiitskoostööd ja suurendada teadmisi kuritegude, küberrünnete ja riigi infrastruktuuri kahjustamise uurimisel, sh parandades andmeanalüüsi kvaliteeti (sh AI analüüs, massandmete analüüs, mõjutustegevuse aluseks oleva sotsiaalmeedia, sh kampaaniate analüüs, süvavõltsingute leidmine jm) ja teabe tõendiks vormistamist. Eraldi tähelepanu väärib hübriidohtude temaatika, nt merekaablitega seotud ekspertiisid, laevades olevate tehniliste vahendite ekspertiisid, GPS spoofing, selle modelleerimine.</p> <p>Kokkuvõtvalt peame oluliseks, et mitmeaastase finantsraamistiku tulemusraamistik ja rakendusmehhanismid arvestaksid digivaldkonna strateegilisi eesmäärke kõikides poliitikavaldkondades. Digilahenduste süsteemne kasutamine aitab vähendada halduskoormust, lihtsustada aruandlust ja kiirendada fondide rakendamist. Digitaalsed tehnoloogiad peavad kaitsma isikute põhiõigus ja vabadusi, toetama demokraatia ja õigusriigi põhimõtet ning tagama ühenduste turvalisuse ning võimaluse kuritarvitajad tuvastada ja vastutusele võtta.</p> <p>Oluline on tagada, et väiksemad liikmesriigid ei kaotaks oma positsiooni ning et aruandlus ja tulemusraamistik oleksid proportsionaalsed, toetaksid haldusvõimekust ja võimaldaksid maksimaalselt kasutada ühtseid vorme ja digitööriistu.</p>	
Justiits- ja Digiministeerium	<p>3. Järgnevalt esitame täpsemad seisukohad Rahandusministeeriumi (RaM) ettepanekutele Euroopa Liidu pikaajalise eelarve aastateks 2028-2034 (edaspidi eelarve määrus), Euroopa Liidu Euroopa Fondi ning riiklike ja piirkondlike partnerluskavade raamistiku (edaspidi riigiplaani määrus), Euroopa Liidu programmide rakendamise ja tulemusraamistiku (edaspidi tulemusraamistiku määrus) kohta, milles peame vajalikuks täiendavalt midagi lisada (vajadusel Vabariigi Valitsusele esitamiseks) ja millel on puutumuses ka Konkurentsivõime Fondi määruse ettepaneku, teadusuuringute ja innovatsiooni raamprogramm „Euroopa Horisont6“ (edaspidi Euroopa Horisont) ja Globaalse Euroopa Instrumendi ettepanekuga:</p> <p>3.1. Peame oluliseks ja toetame RaM ettepanekut, et kõik liikmesriigid ja Euroopa Liit järgivad õigusriigi põhimõtet, mis on Euroopa Liidu põhiväärtus (seotud ka RaM eelarve määruse ettepanekuga 5.2.3), kuid rõhutame vajadust arvestada, et õigusriigi protsessis on oluline ka liikmesriigile prioriseerimise ja otsustusõiguse jätmine, kuidas oma eelarve ja poliitika kujundamise valikuid teha. Uuel rahastusperioodil peavad liikmesriigid riigiplaanide koostamisel järgima õigusriigi põhimõtet. Nad peavad selgitama komisjonile, kuidas kava ja selle kavandatud rakendamine tagavad õigusriigi põhimõtete järgimise vastavalt riigiplaani määruse artiklile 9 (õigusriigi horisontaalsed tingimused), koos selgitustega selle kohta, milliseid järeelmeetmeid on rakendatud viimase õigusriigi aruande ja Euroopa poolaasta raames esitatud riigipõhiste soovitude osas, samuti meetmetest nende tuvastatud riigipõhiste probleemide lahendamiseks. Õigusriigi põhimõtetest mittekinnipidamisel on Euroopa Komisjonil õigus peatada maksed</p>	<p>Arvestatud osaliselt ELi järgmise aasta eelarveraamistiku seisukohad kinnitati valitsuses möödunud aasta detsembris. EKFi kontekstis on digivaldkonna küsimused kaetud eraldi peatükis s.h kaetud on eraldi märksõnad nagu küberjulgeolek, tehisaru, sõltumatus kolmandatest riikidest ja koostöö Norra, Islandi, Ühendkuningriigi ning Ukrainaga.</p>

liikmesriigile. Toetame ühtlasi ka seda, et õigusriigi riigiraportis väljatoodud soovitusi saab adresseerida riigiplaanis reformide ja investeringute planeerimisel ning nende elluviimist rahastada Euroopa Liidu vahenditest.

3.2. Toetame RaM ettepanekut, et Euroopa Liidu idapiiri riikidele ja piirkondadele, kes on kannatanud Venemaa Ukraina vastu suunatud agressioonisõja tõttu, eraldatakse pikaajalises eelarves täiendavad vahendid.

Lisaks RaM seisukohtadele peame vajalikuks rõhutada, et lisaks majanduslikele raskustele on nimetatud riigid silmitsi ka elanike igapäevaelu mõjutavate väljakutsetega, mis nõuavad täiendavaid investeringuid. Näiteks on agressorriigist tingituna mõjutatud piiriäärne mobiilsideteenuste toimimine, sagenenud GPS-signaalide häired ja märkimisväärselt suurenenud küberründed, sh elutähtsale taristule. Nende probleemide lahendamine, näiteks uute tugijaamade ja häireid tõrjuvate süsteemide paigaldamine, suurendab omakorda kulutusi, aga on vajalikud elanike igapäeva elu toimimiseks (ohutu lennuliiklus ja andmeside kättesaadavus). Küberrünnetega kogutakse luureinfot ning “karistatakse ebasõbralikke riike” nende poliitiliste otsuste eest.

3.3. Toetame RaM ettepanekut, et Eesti prioriteediks on ettepanekus esitatud kaitsevalmiduse ja piiriüleste taristuühenduste ning Ukraina toetamise eelarvemahtude kaitsmine läbirääkimistel.

Lisaks Rahandusministeeriumi seisukohtadele peame rõhutama, et vähendada ei tohi ka piiriülestele taristuühendustele, sh sidetaristule olemasolevaid summasid ja Euroopa Liidu prioriteetideks peab endiselt jääma Euroopa katmine omavahel ühenduva taristuvõrgustikuga (vt ülevalt punkti 15).

3.4. Toetame RaM ettepanekut rõhutada vajadust tagada EL eelarve kasutusega seotud näitajate süsteemi sihipärasus, tasakaal ja paindlik rakendamine.

Tulemuspõhisuse rakendamisel on võrreldes käimasoleva rahastusperioodiga 2021-2027 oluline muudatus, sest väljund- ja tulemusnäitajate loend on ette nähtud tulemusraamistiku määruse lisas. See võib tekitada olukorra, et riigiplaanis olevale valdkonnale vastavat (eelkõige) tulemusnäitajat ei ole (nt rida 428 sekkumise “Capacity building of justice actors, judicial training, transparency and accountability” puudub väljundnäitajat “Number of participants in training activities (including exchange programmes and study visits)” või olemasolevad ei sobi (näiteks rida 429 sekkumise “Digitalisation of justice system” väljundnäitaja “Number of EU-level ICT systems set up/adapted/maintained” ei näita siseriikliku digitaliseerimise taset, kuna näitaja täitmine sõltub Euroopa Liidu enda arendustest, mis võib aega võtta aastaid. Digitaliseerituse taset näitab see, kui paljud ELi poolt kättesaadavaks tehtud lahendused on riigi poolt kasutusele võetud). Tuleb arvestada, et mõnedes poliitikavaldkondades ei ole tavapärane kvantitatiivne mõõtmine asjakohane, näiteks õiguskaitse valdkonnas kuritegude ennetamisel, samuti õigussüsteemi digitaliseerimise valdkonnas. Toetame Taaste- ja vastupidavusrahastu senise praktika jätkamist, mil reformide ja sekkumiste näitajad (milesto ja target) lepib liikmesriik Euroopa Komisjoniga eraldi kokku, arvestades liikmesriigispetsiifiliste reformide ja sekkumiste sisu.

Tulemusraamistiku lisas on küberturvalisuse valdkond sisustatud kahe näitajaga (intervention field): poliitika valdkonnas “Research and innovation” #347 “Cybersecurity” ja poliitika valdkonnas “Digital capacities and advanced technologies” #100 “Cybersecurity - deployment and scale-up”. Katmata on indikaatorite nimekirjas kaks väga olulist valdkonda “Conflict, peace and security” ning “EU internal security”, millele palume küberturvalisuse indikaatorid samuti juurde lisada. Tabeli täiendus on all toodud.

Policy area (level 1)	Policy area (level 2)	Intervention field	Output indicator	Result indicator
Peace, conflict and humanitarian aid	Conflict, peace and security	Cybersecurity	Number of projects	<ul style="list-style-type: none"> • Increase of preparedness for dealing with cyber crises; • Number of resolved high-impact incidents
Resilience, defence industry and space	EU internal security	Cybersecurity	Number of projects	<ul style="list-style-type: none"> • The crisis resilience of vital services has improved

Tulemusraamistiku lisas olevas väljund- ja tulemusnäitajate loendist tulenevalt ei näidata poliitikavaldkondade “Ühendatavus” ja “Digivõimekus ja innovatsioonitehnoloogiad” osakaalu Euroopa Komisjoni poolt ettenähtud osakaaludega valdkondades (kliima, keskkond ja sotsiaal). Seetõttu näeme vajadust riigi pikaajaliste strateegiliste eesmärkide seadmisel arvestada digilahenduste (sh digitaristu ja küberturvalisuse) olulisuse ja panustamisega kohustuslikult jaotatud valdkondade (temaatiliste eesmärkide) rakendamisel. See tagab näiteks, et iga uue tehnoloogia arendamisel oleks tagatud ka küberturvalisus.

Lisaks tuleb analüüsida, kas nõutud andmete küsimine osalejatelt vastab andmekaitseõiguse põhimõtetele või tuleb ette näha erisusi, näiteks õigusametnike koolitusel osalejatelt on tulemusraamistiku lisa kohaselt vaja küsida andmeid soo kohta (mees, naine, mitte-binaarne), jätmata aruandluskohustuse raames vastajale võimalust mitte vastata.

3.5. Toetame Euroopa Konkurentsivõime Fondi (KVF) eelarve jaotust valdkondade vahel, kus kogusummast 234 300 000 000 eurost moodustab digitaalne juhtpositsioon 51 493 000 000 eurot, kuhu alla kuulub ka sidetaristu, arvestades nende valdkondade investeeringute suurenud vajadusi ning muutunud geopoliitilist olukorda. Samas toetame RaM seisukohta, et vajadusel – nt kaitse eesmärgil, välis- ja majanduskeskkonna olulisel muutumisel, ettenägematus suunas läbimurdeliste ja suure mõjuga tehnoloogiliste lahenduste väljatöötamisel oleks võimalik seda valdkondade vahelist jaotust uuendada. Täna ses julgeoleku olukorras ei piisa elutähtsate teenuste osutamisel enam tavapärasest toimepidevuse tagamisest, vaid peame olema valmis ka riigikaitseks stsenaariumiteks vastavalt Riigikaitse arengukavale. Riigi Infosüsteemi andmeil toimus Eestis 2024. aastal 6515 mõjuga küberintsidenti ehk umbes kaks korda rohkem kui 2023. aastal ning umbes kolm korda rohkem 8 kui 2021. aastal. Venemaa agressioonisõda

Ukrainas on näidanud, et lisaks kineetilise sõjategevuse toetamisele küberrünnetega elutähtsa taristu pihta kasutatakse küberründeid hübriidsõja osana ka laiemalt. Kuna ründeid on tehtud ka elutähtsate teenuste ja elutähtsa taristu vastu, on küberrünnete ennetamine ja nendega toimetulemine seotud ka riigi üldise julgeolekuga ja täiendavate valdkondade vahelise rahalise jaotuse ümbervaatamisega. Peame oluliseks, et konkurentsivõime fondi poliitikavaldkonna "Kerksus ja julgeolek ning kaitsetööstus ja kosmos" eelarvejaotuse eesmärkides oleks konkreetset väljatoodud kahe otstarbelised (dual-infrast) infrastruktuuri tüübid, mida poliitikaeesmärk rahastab ja kaetud oleks ka sidetaristu ehitus ja küberturvalisus. Seda võimaldab ka nimetatud poliitikasuuna eelarvevahendid.

3.6. Toetame RaM seisukohta, et riigiplaanis peab paremini arvestama liikmesriikide ja nende piirkondade eripärade ning pikaajaliste strateegiliste arenguvajadustega ja suurendada elluviimise/rakendamise paindlikkust, vähendades riigiplaani struktuuri jäikust ja detailsust ning lihtsustada riigiplaanile seatud eritasandilisi reegleid ja nõudeid.

Digivaldkonna rahastusel on oluline prioriteet ka riigiplaani koostamisel, sest turvalise ja kestliku digitehnoloogia, -keskkonna ja -taristu arendamine ja rakendamine on hädavajalik, et tagada Euroopa Liidu konkurentsivõime, innovatsioonivõimekus ja elutähtsate teenuste toimepidevus. Digivaldkonna sihipärane rahastamine loob eeldused küberturvalisuse tugevdamiseks, rohepöörde edukaks elluviimiseks ja väiksemate liikmesriikide võrdsete võimaluste tagamiseks. Ilma eraldi tähelepanu ja rahastuseta on oht, et digitaalne üleminek jääb killustatuks ning Euroopa ei saavuta seatud strateegilisi eesmärke, kus arvestatakse ka liikmesriikide enda pikaajaliste strateegiliste arenguvajadustega.

3.7. Toetame RaM ettepanekut suurendada paindlikkust riigiplaani muutmisel, et liikmesriigil oleks võimalik vajadusel paindlikult plaane ümber teha, et kiiresti kohaneda ettenägematute ja ootamatute asjaolude ja kriisidega.

Lisaks RaM seisukohtadele, tuleb arvestada käesoleva perioodi kogemustega (näiteks ReArm) ja võimalike tulevaste kriisidega (nt rändekriis), mis vajab kiirete lisaressursside leidmist (näiteks riigi õigusabi osutamiseks, kohtumenetluste pidamiseks) riigiplaani või fondide sisestest jaotustest.

3.8. Toetame nn EL eelistuse (EU preference) põhimõtet, mis toetab ELi strateegilist autonoomiat – Euroopa Liidu enda ettevõtteid ning tehnoloogiaarendust (näiteks osalevad üksused peavad olema asutatud liikmesriikides, tegevuste läbiviimiseks tuleb kasutada ainult nendes riikides asuvaid rajatisi või tegevusi jne).

3.9. Toetame Euroopa Horisondi raamprogrammi ligipääsetavust Euroopa Liidu välistele assotsieerunud liikmetele uuel MFFi programmiperioodil. Uuel programmiperioodil peame oluliseks ja toetame aktiivselt Ukraina riigi assotsiatsioonilepingu sõlmimist Euroopa Horisondi raames. Selline samm aitaks tugevdada teaduskoostööd, sealhulgas keelemudelite ja AI lahenduste arendamise vallas, edendada innovatsiooni ning toetada Ukraina integreerumist Euroopa teadus- ja majandusruumi.

3.10. Peame oluliseks täiendavate meetmete rakendamist, mis võimaldaksid Ukraina riigi finantsilist toetamist Euroopa Horisondi raamprogrammis. See aitaks tugevdada Ukraina teadus- ja innovatsioonivõimekust ning toetaks riigi sügavamat integreerumist Euroopa teadusja majandusruumi. Ukrainal on ülisuur potentsiaal pakkuda Euroopale kogemusi ja teadmisi kaitsevaldkonnas (kübertehnoloogiad, droonide testimiskeskond jne). Laiapõhisem toetamine võimaldab Ukrainal aktiivsemalt arendada enda majandust ja ettevõtluskeskkonda, mis tagab ka Ukraina majandusliku ja institutsionaalse valmisoleku Euroopa Liiduga liitumiseks.

3.11. Peame tähtsaks arvestada asjaoluga, et Eesti riik ei kuulu lähiaastatel laienemisriikide (widening countries) kategooriasse, vaid on määratletud kui üleminekuriik (transition country). Antud klassifikatsioonil on oluline mõju MFFi programmide rahastuse taotlemisel ja saamisel. Üleminekurühma kuuluvad Eesti, Kreeka, Küpros, Malta, Portugal ja Sloveenia. Kuue üleminekuriigi edasimineku innovatsiooninäitajates (European Innovation Scoreboard) näitab, et nende teadus- ja innovatsioonisüsteemid vajavad senisest vähem välist tuge — see on positiivne areng. Külla aga tähendab see meie jaoks osaluse laienemise meetme (wideningmeede) lõppu, mis avaldab negatiivset mõju Eesti ettevõtetele ja geopoliitilise asetuse tõttu on investeringud juba niigi Eestisse vähenenud.

3.12. Näeme murekohana, et Euroopa Horisondi raames ei ole MFF 2028–2034 perioodil ette nähtud piisavaid täiendavaid toetusmeetmeid üleminekuriikidele, mis aitaksid neil tõsta oma digivaldkonna innovatsioonivõimekust võrreldavale tasemele ELi mittelaienemisriikidega (arenenud riikidega). Soovitame eraldi innovatsioonikiirendite loomist, mis soodustaks innovatsioonilõhe vähendamist mittelaienemisriikidega või et kehtiks eelmise perioodi laienemisriikide võimalused ka mittelaienemisriikidele. Üleminekuriikidelt ei saa oodata valmisolekut konkureerida sarnastel alusetel mittelaienemisriikidega.

3.13. Euroopa Horisondi projektirahastuse puhul me ei toeta toetuse üldmäära langetamist üleminekuriikidele, mille puhul senine 80%-i määr vähendatakse 60%-i peale. Antud muudatusega tõuseb mh. digivaldkonna ettevõtetele omaosaluse nõue. Selline muudatus ohustab üleminekuriikides võimekust osaleda teadus- ja arendustegevuses ning pärsib innovatsiooni ja konkurentsivõime kasvu üleminekuriikides, kes ei ole veel konkureerivad mittelaienemisriikidega. See vähendab niigi vähest osalemist rahastusprogrammides ning tõkestab kohalike ettevõtete kasvu. Muudatustel on oluline kaal üleminekuriikidele ning Eesti majandusele.

3.14. Teeme ettepaneku lisada Euroopa Horisondi ja Konkurentsivõime Fondi eesmärkidesse küberturvalisus kui eesmärk, mitte ainult jääda üldise “security” alla nagu seni. Tänapäeval on kõik juba digi, seega kõik alates põllumajandusest kuni loomemajanduseni, kaitsest kuni terviseni peab olema digitaalne

ja seega kõige puhul peaks küberturvalisus olema võtmetähtsusega.

3.15. Euroopa Horisondi ja Konkurentsivõime Fondi digitaalse juhtpositsiooni fookusvaldkondadena peame oluliseks tehisaru, andmepõhiste lahenduste ja küberjulgeoleku suurendamise süstemaatilist rahastamist. Sealhulgas järgmistest valdkondades:

- a) tehisaru gigatehased ja kõrgjõudlusega andmetöötlus kui strateegiline taristu, et tagada Euroopa oma keele- ja multimodaalsete mudelite arendamise võimekus;
- b) andmete kättesaadavus, arusaadavus ja kvaliteet – avaandmete, andmeruumide arendamine ja liidestumine, privaatsuskaitse tehnoloogiate rakendamine, et tagada andmete kasutatavus innovatsiooniks ning teenuste osutamiseks nii era- kui ka avalikus sektoris;
- c) tehisaru põhiste lahenduste arendamine ja kasutuselevõtu toetamine avalikus sektoris, sh justitiisüsteemi tõhustamine ning selleks vajalike protsesside muutmine, oskuste ja teadmiste arendamine;
- d) AI-põhiste rünnete kaitsestüsteemid (offensive/defensive AI), kvantarvutite ja post-kvant krüptograafia, täisusaldamatuse turbeprintsipi rakendamine (zero-trust architecture), tarneahelate turvalisus, lõimturbe põhimõtete, mittefunktsionaalsete nõuete rakendamine teenuse arenduses ja IoT turvalisus, AI mudelite ja andmete ründevektorid ja kaitsemeetmed (modal hacking, data poisoning), digitaalsete teenuste ühilduvus uue põlvkonna internetiprotokolliga IPv6 jne, et arvestada uute tehnoloogiate ja küberturbe trendidega küberjulgeoleku suurendamisel.

3.16. Tunnustame Komisjoni ettepanekut võimaldada uues Euroopa Horisondis kaitseotstarbelise ja kahese kasutusega tehnoloogia rahastamist, mis puudutab II samba 4. teemavaldkonda („digivaldkond, tööstus ja kosmos“), kuhu lisandub kaitsetööstus eraldi fookusena.

Samuti toetame Euroopa Liidu soovi tugevdada oma strateegilist autonoomiat ja kaitsevõimekust ka teadus- ja innovatsioonipoliitika kaudu.

3.17. Peame vajalikuks vähendada Euroopa Horisondi erinevate meetmete ja teemaplokkide vahelist dubleerimist, näiteks soodustada kahese kasutusega teadus-arendustegevust ning tehnoloogiasiret tsiviil- ja kaitsesektorite vahel.

Selle tagamiseks tuleb rakendada kahese kasutuse ja tehnoloogiasiret toetava teadus- ja arendustegevuse soodustamiseks vastavaid meetmeid ja hindamiskriteeriume. On vajalik luua regulatsioonid teadus- ja arendusprogrammide üleselt valdkondades, mis võivad puudutada kahest kasutust, nt tundliku ja salastatud teabe käitlemine, teadusjulgeolek, küberkaitse, standardiseerimine, avatud teadus jm.

3.18. On oluline soodustada lõppkasutajate (eriti riigiasutused) süsteemset kaasamist Euroopa Horisondi projektide elluviimisse, mis aitab tagada sidususe teadusuuringute, innovatsiooni ja teaduspõhise poliitikakujundamise vahel ning suurendada projektide tulemite rakendamist ja mõju ühiskonnale.

3.19. Toetame Euroopa Liidu investeeringuid teadusarendusse uute tehnoloogiate ja küberturbe trendidega arvestamiseks küberjulgeoleku suurendamisel, sh teaduslike kompetentsikeskuste loomist uute tehnoloogiliste lahenduste rakendamiseks (nt pilvetehnoloogiad, tehisaru ja krüptograafia).

3.20. Teeme ettepaneku lisada Euroopa Horisondi samba "Euroopa teadusruum" alla teemana digiareng ja küberturvalisus, tagamaks Eesti ja Euroopa vastavate ülikoolide-teadusasutuste globaalselt tipptasemel püsimiseks ning jõudmaks maailma parimate hulka ka kvant-, postkvant, AI jm temaatikates.

Küberturvalisuse tähtsus maailmas tõuseb ja selle tõttu tuleks selle tippteaduse jaoks teha täiesti eraldiseisvaid pingutusi.

3.21. Toetame RaM ettepanekut ja nõustume Euroopa ühendamise rahastu eelarvemahu ettepaneku kohase tasemega. Leiame, et üleeuroopalise transpordivõrgu ja energiavõrgu arendamise ning nende vastupidavuse ja kerksuse parandamise eesmärkide saavutamise katteks on vaja investeeringuid piiriüleste ühenduste arendamiseks oluliselt suurendada.

Peame oluliseks, et Euroopa ja riiklike eesmärkide saavutamiseks on kriitilise tähtsusega integreerida sidetaristu väljaarendamine abikõlbliku kuluna suurtesse piiriülestesse transpordi- ja energeetika projektidesse (vt ülevalt punkti 1.2). See strateegiline lähenemine teenib mitmekordset Euroopa Liidu poliitika eesmärki ja aitab optimeerida ressursside kasutamist.

Tänapäevane transporditaristu sõltub üha enam kõrgtehnoloogilistest süsteemidest, mis vajavad stabiilset ja kiiret sideühendust. Näiteks raudteede puhul on toimiva sidevõrgu olemasolu hädavajalik rongi juhtimissüsteemide (nt FRMCS), signalisatsiooni, ohutussüsteemide ja operatiivkommunikatsiooni toimimiseks. Lisaks on side oluline energiajuhtimiseks, võimaldades reaalajas andmete vahetust, energiatarbimise optimeerimist ja katkestuste kiiret avastamist, mis on energiavõrkude puhul ülioluline.

3.22. Toetame AgoraEU ettepanekut laste ja teiste riskis olevate sihtrühmade vägivallavastase võitluse suuna jätkumist, kuid rõhutame vajadust pöörata suuremat tähelepanu ennetussüsteemi tugevdamisele EL tasemel ja siseriiklikult ning Euroopa Kuriteoennetuse Võrgustiku (EUCPN) võimestamisele.

Lastevastase vägivalla all tuleks eraldi välja tuua ka 11 kübervägivalla vastaste meetmete väljatöötamist, piloteerimist, kasutusele võtmist ja süsteemset juurutamist. Täna näeme, et lastega seotud vägivallakuriteod saavad alguse või jätkuvad küberruumis ja seega on oluline mh ennetus ja teavitust laste ja noorte hulgas, et valitsevate ohtudega olla kursis, kuid ka vajadusel reageerida kiiresti juhtumitele. Media+ raames näeme vajadust lapse õiguste temaatika kajastamist avalikus ruumis, kus tõsta teadlikkust laste ja noorte endi seas nende õigustest, kohustustest ja nende kaasatusest ühiskondlike otsuste tegemisel.

Kriisiolukordades võib oodata mõjutustegevuse ja noorte radikaliseerumise suurenemist, millele

	<p>õiguskaitseorganid peavad kiiresti ja adekvaatselt reageerima. Mõjutustegevuse ja noorte radikaliseerumise ennetamiseks on Euroopa Liidu tasandil oluline tugevdada strateegilist kommunikatsiooni ja meediakirjaoskust, et suurendada noorte vastupanuvõimet valeinfole ja propagandale. Samuti on vaja tihendada koostööd tehnoloogiaettevõtetega, et piirata äärmusliku sisu levikut veebikeskkondades, ning arendada ühiseid varajase hoiatamise süsteeme trendide kiireks tuvastamiseks.</p> <p>Määruse ettepanek ei sisalda CERV+ (kodanike, võrdõiguslikkuse, õiguste ja väärtuste programm) suundade lõikes eelarvelist jaotust, mistõttu vahendite piisavuse või ebapiisavuse osas ühele või teisele suunale ei saa hinnangut anda.</p> <p>3.23. Toetame pettusevastase võitluse struktuuri parendamist.</p> <p>Euroopa Liidu rahaliste vahendite tõhus kaitse pettuste, korruptsiooni ja muu ebaseadusliku tegevuse eest nõuab mitmetasandilist lähenemist, mis hõlmab ennetusmeetmeid, järelevalvet ja õiguskaitset. Tagada tuleb ajakohane, ent mitte piiravalt bürokraatlik õigusraamistik ning Euroopa Liidu institutsioonide, nt OLAF, EPPO, Euroopa Kontrollikoda ja Euroopa Kohus tõhus ja läbipaistev töö. Liikmesriigid ja Euroopa Liidu institutsioonid peavad rakendama tõhusaid auditeerimis- ja seiresüsteeme, et väärkasutust ennetada. Korruptsiooni vältimiseks tuleb tugevdada avalike hangete järelevalvet ja tagada kõigi osalejate võrdne kohtlemine. Euroopa Liidu toetuste saajatel peab olema mugav ja lihtne aruandluskohustusi täita ning rikkumisest teavitajatele peavad Euroopa Liidu ja liikmesriikide tasandil olema mehhanismid pettustest teavitamiseks ning kaitseks.</p>	
7. Eesti Kaubandus-Tööstuskoda	<p>1. Ühtne fond on positiivne</p> <p>Selgitus: Kaubanduskoda toetab fondi eesmärki tugevdada Euroopa ettevõtete konkurentsivõimet, edendada innovatsiooni ja investeringuid ning aidata kaasa majanduse kestlikule kasvule. Samas peab fondi rakendamine olema lihtne ja võimalikult vähese koormusega ettevõtjate jaoks.</p> <p>Ühtse fondi loomine, mis koondab senised kümme erinevat fondi, on positiivne samm. See tagab ühtsemad kriteeriumid ja tingimused, vähendab taotlejate halduskoormust ning suurendab fondi rakendamise läbipaistvust ja prognoositavust kogu ELis.</p>	<p>Arvestatud</p> <p>Üldiste põhimõtetenä on seisukohtades toodud lihtsustamise ja vähese halduskoormuse aspektid, lisaks seniste fondide koondamise toetamine.</p>
Eesti Kaubandus-Tööstuskoda	<p>2. Lihtsad ja arusaadavad reeglid</p> <p>Selgitus: Fondi taotlemise ja aruandluse tingimused peavad olema võimalikult selged ja ühtsed. Oluline on, et kogu protsess oleks ettevõtjale arusaadav ning halduskoormus võimalikult väike.</p>	<p>Arvestatud</p> <p>Raha taotlemise tingimuste ühtlustamine ja läbipaistvus ning lihtsus on seisukohtades esil.</p>

Eesti Kaubandus-Tööstuskoda	3. Võrdne juurdepääs väikestele ja keskmise suurusega ettevõtetele Fondi kavandamisel tuleb tagada, et ka väiksematel ettevõtetel oleks reaalne võimalus toetusi taotleda ja oma projekte ellu viia. Kuigi ettepanek viitab VKEdele ja sisaldab ka neile mõeldud teenuseid (nt artikkel 27 ELi ettevõtlusvõrgustik), sõltub toetuste tegelik kättesaadavus suuresti fondi rakendamisest. Kuna fondis puudub eraldi rahastus VKEdele, tuleb tagada, et toetuste jaotus ei koonduks üksnes suurematele ettevõtetele.	Arvestatud VKE-de ja iduettevõtete roll on eraldi seisukohtades käsitletud ja nendele suunatud pakkumine välja toodud.
Eesti Kaubandus-Tööstuskoda	4. Geograafiline tasakaal On oht, et suuremad ja majanduslikult jõukamad riigid või piirkonnad saavad fondi rahastusest ebaproportsionaalselt suure osa. Selle vältimiseks peab fondi kavandamisel ja rakendamisel olema tagatud geograafiline tasakaal, et toetused jõuaksid kõikidesse liikmesriikidesse ja piirkondadesse, mitte ainult suurtesse keskustesse. Rahastuse jaotus peab toetama kogu Euroopa majanduse konkurentsivõimet ja vältima liikmesriikide vahelise ebavõrdsuse süvenemist. Hetkel ei ole ettepanekus ühtegi artiklit, mis tagaks geograafilise tasakaalu või sätestaks mehhanismi, mis välistaks toetuste koondumise suurematesse ja majanduslikult arenenumatesse riikidesse või piirkondadesse. Soovitame määрусesse lisada sätte, mis näeb ette geograafilise tasakaalu jälgimise ning aruandluse liikmesriikide lõikes, et tagada fondi mõju ühtlane jaotumine kogu Euroopa Liidus.	Arvestatud ELi idapiiri ja regionaalsete eripäradega arvestamine on seisukohtades esil.
Eesti Kaubandus-Tööstuskoda	5. Terve innovatsioonitsükli toetamine Leiame, et Fondi vahendid peaksid toetama kogu innovatsioonitsükli ehk teadus- ja arendustegevusest kuni toodete ja teenuste turule toomiseni. Artikkel 4 lg 1 p e ütleb, et Euroopa Konkurentsivõime Fondi üldeesmärk on suurendada Euroopa konkurentsivõimet, eelkõige strateegilistes sektorites ja tehnoloogias, kogu investeerimistsükli jooksul järgmise kaudu: ühtlustada teadusuuringute, innovatsiooni ja tööstuspoliitika toetamist, et muuta liidu teadusuuringute tipp-tase liidu tööstuse tugevuseks ülemaailmsel turgudel ja kindlustada tootmise tulevik Euroopas. Samas ettepanek rõhutab peamiselt innovatsiooni hilisemaid etappe nagu rakendamist, tootmist ja investeringuid, kuid sama oluline on tagada, et ka varasemad etapid oleksid toetatud. Ilma teadus- ja arendustegevuse sidumiseta hilisemate sammudega jääb innovatsiooni potentsiaal kasutamata.	Arvestatud Innovatsiooni toetamine ja Horisont programmi sidusus on eraldi punktina seisukohtades toodud.
Eesti Kaubandus-Tööstuskoda	6. Fondi juhtimine Artikli 14 lõike 1 kohaselt luuakse strateegiliste sidusrühmade nõukogu, kuid selle roll ja mõju otsustusprotsessis jääb ettepanekus ebaselgeks. Samuti ei ole piisavalt määratletud Euroopa Komisjoni ja liikmesriikide rollid fondi juhtimises ja rakendamises. Selgus ja läbipaistvus juhtimismudelil on vajalikud, et tagada sidusrühmade sisuline kaasamine ja fondi tõhus toimimine.	Arvestatud Fondi juhtumiskorralduse läbipaistvuse nõue on seisukohtades esil.
8. Haridus- ja Teadusministeerium	1. Tuleb määratleda selgelt, millised tegevused kuuluvad Euroopa Horisondi (EH) ja millised konkurentsivõime fondi (KVF) alla, et vältida dubleerimist ja killustumist.	Arvestatud Killustumise ja dubleerimise vältimine

	<p>Selgitus: EH toetab juba praegu kõrge riskiga, murrangulise potentsiaaliga teadus- ja innovatsiooniprojekte, alustades varasest arendusfaasist ja liikudes prototüübi ning pilootlahendusteni ning EIC pakub turule viimiseks nii toetusi kui riskikapitali. Kavandatav KVF hõlmab kogu investeerimisteekonda alates rakendusuringutest kuni tootmise ja turule viimiseni. Kuna EH eesmärk on lõpuks samuti teadustulemuste väärimine, võib kahe vahel piir hägustuda. Kui EIC ja KVF hakkavad toetama sama tüüpi projekte (nt TRL 5-8 või turueelsed pilootprojektid), tekib oht killustunud rahastus- ja juhtimissüsteemiks, kus taotlejad peavad paralleelselt kandideerima eri programmidesse, mida on vastuolus esialgse eesmärgiga terve rahastussüsteem lihtsustada. Selge jaotus ja kooskõla aitaks vältida ressursi- ja rollidubleerimist ja suurendaks kogu innovatsioonisüsteemi sidusust ja ennustatavust, kuna teadusasutuste ja ülikoolide jaoks oleks selge, millises faasis ja millise rahastusmehhanismi kaudu nende arendused saavad edasi liikuda. Selleks tuleks luua ka praktiline mehhanism, mis võimaldaks edukatel EIC projektidel sujuvalt liikuda edasi KVFi rahastuse alla. Selline sekkumisloogika tagaks sujuva ja selgema ülemineku teadus- ja arendustegevusest turule viimiseni, vähendaks halduskoormust ning suurendaks EL rahastuse strateegilist lisandväärtust.</p>	on seisukohtades ära toodud.
Haridus- ja Teadusministeerium	<p>2. Leiame, et liikmesriikide roll tööprogrammide kavandamisel ja kinnitamisel peab säilima nii Euroopa Horisondi II samba kui ka KVFi poliitikaakende raames, sh tuleb tagada liikmesriikide esindajate otsustusõigus tööprogrammide vastuvõtmisel, mitte pelgalt nõuandev roll. Samuti tuleb kehtestada ühtne taotlemise, hindamise ja tulemuste seire raamistik nii EHile kui ka KVFi poliitikaakendele, et tagada läbipaistvus ja vältida elluviimise killustumist.</p> <p>Selgitus: Praeguse ettepaneku järgi otsustatakse EKFi poliitikaakende tööprogrammid vastava komisjoni tasandil, tuginedes nõuandva kogu arvamusele, samas kui EH II samba tööprogrammides on liikmesriikidel selge roll. Kui tööprogrammide üle otsustamine liiguks täielikult komisjoni kätte, väheneks liikmesriikide strateegiline sisend ja läbipaistvus. Arvestades, et EKF seotakse tihedalt EH-ga, tuleb vältida olukorda, kus teadus- ja innovatsiooniteemaliste prioriteetide üle hakkavad otsustama üksnes tööstus- või majanduspoliitika fookusega struktuurid. Seetõttu tuleb tagada, et EKFi komisjoni ja nõuandva kogu rollid ei asenda komitoloogiat, vaid toetavad seda, ning et liikmesriigid osalevad otsustamises ka sisuliselt. EKFi poliitikaakende juhtimisraamistik peaks hõlmama EHi programmikomiteedega sarnast lähenemist prioriteetide seadmise ja koordineerimise protsessile, vajadusel kaasates EHi eksperte. Samuti on oluline, et EKFi poliitikaakende taotlus- ja hindamisraamistik järgiks sama loogikat nagu EH, et tagada projektide võrreldavus, läbipaistvus ja koordineeritus. Kui taotlemise ja hindamise aluspõhimõtted, kriteeriumid ja seiremeetodid oluliselt erinevad, muutub tulemuste seire ja mõjude hindamine keeruliseks ning killustab juhtimist veelgi. Tuleb ka selgelt sätestada, kuidas EKFi poliitikaakende tulemused EHis arvesse lähevad: kas need loetakse EKFi tulemusteks või EHi tulemusteks. Samuti tuleb selgelt sõnastada, kuidas mõõdetakse ja kajastatakse EKFi ja EHi koosmõju. Lisaks tuleb määratleda konkurentsivõime märgise (Competitiveness Seal) rakendusloogika, kui see laieneb ka EHi II samba projektidele. Kui märgis peaks toimima sarnaselt praeguse raamprogrammi kvaliteedimärgisele (Seal of Excellence) ning võimaldama edukatel, kuid rahastuseta jäänud projektidel</p>	Arvestatud Komitoloogia sissetulekuga kaasnev mure on seisukohtadega kaetud, eesmärgiks tagada liikmesriikide keskne roll tööprogrammide heakskiitmisel.

	taotleda lisarahastust riiklikest või regionaalsetest allikatest, tuleb selgelt sätestada, kuidas see suhestub ELi finantsraamistiku ja riigiabi regulatsioonidega, et vältida õiguslikku ebakindlust ja erinevat tõlgendust.	
Haridus- ja Teadusministeerium	<p>3. Peame positiivseks, et EKFi planeeritakse toetada ka oskuste arendamisega seotud teemasid, kuid see ei tohiks kaasa tuua halduskoormuse kasvu. Samuti vajab täpsustamist, kuidas välditakse dubleerimist teiste programmidega.</p> <p>Selgitus: KVFi on mitmeid kokkupuutepunkte Erasmus+ programmiga, kuna KVF toetab haridust ja oskuste arendamist – sh <i>skills guarantee</i>, oskuste prognoosimist ning avaliku ja erasektori partnerlusi (ülikoolide, kutseõppeasutuste ja ettevõtete koostöö) eeskätt strateegilistes sektorites. Toetust saavad ka ülikoolide liidud. Nii Erasmus+ 2028–2034 kui ka KVF määrustes on seatud eesmärgiks sünergia loomine, kuid see on sõnastatud pigem strateegilise sihina, ilma täpsete juhusteta, kuidas seda igapäevaselt rakendada. See loob potentsiaalse halduskoormuse ning dubleerimise risk on samuti olemas. Kuna mõlemad instrumendid toetavad oskuste arendamist strateegilistes valdkondades, võib tekkida olukord, kus sarnaseid tegevusi rahastatakse mõlemast programmist. Määrustes siiski rõhutatakse vajadust vältida dubleerimist, kuid detailid jäävad ebaselgeks. Lisaks on praegu keeruline hinnata, kuivõrd saab Eesti asutustel olema võimekust KVFi toetusi taotleda.</p>	Arvestatud Halduskoormuse vähendamine, dubleerimise vältimine ja selgus on põhimõtetenähtena seisukohtades esil.
9. Metrosert	<p>1. While the proposed funding increase in collaborative RD&I within Horizon Europe 2.0 proposal is very welcome, EARTO calls for an even more ambitious allocation restoring the target of 60% of the Horizon Europe 2.0 budget to those RD&I activities, in line with Europe’s strategic priorities in terms of technology sovereignty in various key industrial sectors and value chains.</p> <p>According to the EC own analysis, the EU invests 40% of its R&D funding to experimental development while the USA and China invest respectively 68% and 83% . As stated in the Draghi’s report, “<i>First – and most importantly – Europe must profoundly refocus its collective efforts on closing the innovation gap with the US and China, especially in advanced technologies.</i>” Horizon Europe 2.0’s New Competitiveness part will be essential to meeting this objective. However, currently only 43,4% of the EU RD&I budget is targeting investment in advanced technologies, this needs rebalancing by the EU negotiators.</p>	Arvestatud osaliselt Horisoni ja innovatsiooni teemade tähtsus on seisukohtades esil ja samuti EKFi ning Horisoni ühtne rakendamine.
Metrosert	<p>2. Investments in Technology Infrastructures must be scaled up, with dedicated budget line and clear links to the European Competitiveness Fund (ECF) and other funding instruments in its new financial toolbox to ensure Europe’s technology capabilities remain globally competitive.</p> <p>The proposed €10.9 billion budget for both Research and Technology Infrastructures is very welcome; however it will fall short of actual needs. Indeed, a recent European Investment Bank (EIB) study estimates Europe’s funding requirements for Technology Infrastructures alone at €13–16 billion. To address this gap, the budget for future RTIs’ programmes must be increased. Additionally, effective coordination between the future TIs programme and the ECF’s four sectorial windows as well as Horizon Europe 2.0’s Competitiveness</p>	Arvestatud osaliselt Programmi juhtimise põhimõtete läbipaistvus ja killustatuse vähendamine on seisukohtades sees.

	Part is essential to deliver coherent, strategic investments in Technology Infrastructures that build a strong, resilient, and leading-edge techno-industrial base.	
Metrosert	3. Governance structures and joint programming between the ECF and FP10 require greater clarity and transparency to avoid fragmentation and ensure that collaborative RD&I grants are managed effectively. The strategic planning within the ECF windows and attached work programming will be key to ensure not only for operational efficiency but more importantly long-term impact.	Arvestatud osaliselt Piisava ajavaru ja programmi läbipaistva rakendamise põhimõtted on seisukohtades toodud.
Metrosert	4. The unique role of RTOs must be safeguarded, through explicit recognition of their leadership within the upcoming strategic boards and advisory structures within the ECF and Horizon 2.0. With their specific public mission, RTOs as non-profits have an important advisory role to play in setting up and implementing further links between EU RD&I and industrial policies. In addition, their technology capabilities should be further leveraged to identify evolving industrial needs for technology creation, development, maturation and scaling-up across Europe. In parallel, RTOs must be supported in continuously expanding and diversifying their expertise to remain at the forefront of innovation.	Mitte arvestatud Tähtsustame programmi rakendamisel esmajärjekorras liikmesriikide rolli.
Metrosert	5. The introduction of new instruments, such as the Competitiveness Coordination Tool and the Observatory of Emerging Technologies, brings both promises and uncertainty. Their operation must be clarified to ensure they effectively empower and render more effective rather than encumber future policymaking and EU programming. Looking ahead, EARTO's message is clear: Europe's future prosperity depends on its ability to invest boldly and wisely in its technology capacities. The EC proposals lay a strong foundation, but the work is not yet done. In this decisive moment, we urge European leaders to seize the opportunity to invest in the ideas and the infrastructures that will secure Europe's place at the forefront of global innovation. EARTO is committed to ensuring that those choices are bold and transformative, and remains ready to further discuss these recommendations with the European Institutions. The trialogue negotiations offer a unique opportunity to refine and strengthen the proposed reforms, ensuring that Europe's RD&I ecosystem remains globally competitive.	Arvestatud osaliselt Põhimõtteks on lihtne, vähekoormav, kiire ja ühetaoline vahendite taotlemine.
10. Eesti Roheline Liikumine ja Eestimaa Looduse Fond	1. Eesti seisukohad EKFi osas võiksid rõhutada vajadust tagada kõrge kliima- ja rohepöörde ambitsioon, läbipaistvus, kodanikuühiskonna sõltumatus ning kaasav otsustusprotsess. Selliste meetmete rakendamisel on fondil potentsiaali saada tõhusaks tööriistaks, mis toetab nii Euroopa konkurentsivõimet kui ka keskkonnakaitset ja demokraatiat.	Arvestatud osaliselt Avatuse ja läbipaistvuse põhimõtted on esil, kliima- ja roheeesmärkide fookuse hoidmise vajadus on seisukohtades sees s.h

		lause, et keskkonnakaitse on konkurentsivõime osa.
	<p>2. Lisada eelnõusse mõiste „konkurentsivõime“ ühtne ja terviklik definitsioon.</p> <p>Praegune olukord, kus põhimõiste definitsioon puudub, tekitab ebaselgust seoses artiklis 3 sätestatud fondi eesmärkidega ja võib kahjustada selle rakendamise sidusust. Definitsioon peaks kajastama ELi liikumist jätkusuutliku, vastupidava ja kaasava majanduse suunas, kus tööstuslik võimekus on tasakaalus keskkonnakaitse, innovatsiooni ja sotsiaalse heaoluga. Mõiste selgitamine on eeltingimus, ilma milleta on keeruline tagada EKFi rahastamisotsuste kooskõla ELi laiemate poliitikaeesmärkidega, sealhulgas keskkonna-, loodus- ja kliimaalaste kohustustega.</p>	Arvestatud osaliselt Vt eelmine kommentaar
Eesti Roheline Liikumine ja Eestimaa Looduse Fond	<p>3. Täiendada artiklit 3 keskkonnakaitse ja looduse taastamisega seotud eesmärkidega.</p> <p>Praegu on keskkonnakaitse ja looduse taastamisega seotud tegevused nimetatud eelnõu põhjenduspunktis number 23, kus on välja toodud, et neid tegevusi rahastatakse puhta ülemineku ja tööstuse dekarboniseerimise suuna raames. Kahjuks puuduvad põhjenduspunktis toodud tegevustega kooskõlas olevad eesmärgid artiklis 3 nii fondi üldiste kui puhta ülemineku ja tööstuse dekarboniseerimise suuna eesmärkide loetelust. Praegune art 3 lõige 2 punkt a tekst on väga tööstusekeskne ning sihtrühmadena on nimetatud tööstust sh VKEsid. Keskkonnakaitsega seotud eesmärkide ja sihtrühmade puudumine võib teha nimetatud tegevuste rahastamise EKFi vahenditest keeruliseks.</p> <p>Eesmärkide loetelusse tuleks lisada looduspõhiste lahenduste integreerimine ning keskkonna-, kliima- ja energiaalaste õigusaktide ja poliitikate peavoolustamine, rõhutades nende potentsiaali Euroopa konkurentsivõime suurendamiseks jätkusuutlikul ja vastupidaval viisil. Puhta ülemineku ja tööstuse dekarboniseerimise suuna raames ei tohiks tehnoloogia kasutuselevõtt piirduda ainult tööstuslike rakendustega, vaid peaks toetama ka taristu- ja ökosüsteemipõhiseid lähenemisviise.</p> <p>Ressursitõhususe ja ringluspõhiste põhimõtete lisamine põhieesmärkideks aitaks vähendada strateegilist sõltuvust ja edendada jätkusuutlikku tööstuslikku ümberkujundamist. Just selle suuna raames võiks olla suur potentsiaal sünergia saavutamiseks keskkonnaeesmärkide ja konkurentsivõime vahel.</p> <p>Innovaatilised ringmajanduse tehnoloogiaid ning taaskasutus vähendavad uute ressursside kasutuselevõtu vajadust, mis omakorda vähendab vajadust avada uusi kaevandusi Euroopa Liidus, mis seni on olnud keeruline ning toonud kaasa ühiskonna vastuseisu.</p>	Arvestatud osaliselt Vt eelmine kommentaar
Eesti Roheline Liikumine ja Eestimaa Looduse Fond	<p>4. Luua puhta ülemineku ja tööstuse dekarboniseerimise suunas eraldi sihtotstarbeline ja kindlaks määratud eelarvega tegevussuund keskkonnakaitse tegevuste rahastamiseks.</p>	Arvestatud osaliselt Puhtale energiale

	<p>Selline fond toetaks stabiilselt ja otseselt looduse taastamise määruse eesmärkide saavutamist ning aitaks vältida olukorda, kus elurikkuse- ja kliimaprojektid peavad konkureerima rahastuse pärast teiste sektoritega.</p>	<p>ülemineku ja tööstuse süsinikuheite vähendamist käsitletakse ettepanekus eraldi peatükis. Seisukohtades tähtsustame valdkonda.</p>
<p>Eesti Roheline Liikumine ja Eestimaa Looduse Fond</p>	<p>5. Seada täiendavalt kliima- ja keskkonnanäesmärkidele eraldi sihtmärk elurikkuse rahastamiseks, mis põhineks EL-i elurikkuse eesmärkide saavutamiseks tehtud kuluhinnangutel.</p> <p>Komisjoni ettepanekus puuduvad eraldi nõuded elurikkusele sihtotstarbeliseks kulutamiseks. Erinevate sektorite prioriteetide ühendamine ühte fondi toob paratamatult kaasa konkurentsi ja konflikti rahastuse pärast. Varasemad katsed integreerida elurikkuse rahastust laiematesse programmidesse on suures osas ebaõnnestunud just seetõttu, et puudus eraldi elurikkuse rahastamise sihtmärk. Elurikkuse kulutuste eraldiseisva jälgimise lõpetamine seaks ohtu ka ELi võimekuse täita ÜRO Kunmingi-Montreali bioloogilise mitmekesisuse raamistikust tulenevat aruandluskohustust, kuna ei võimaldaks enam ELi eelarvest tehtavaid elurikkuse kulutusi eraldi jälgida. Konventsiooni ametliku liikmena on EL kohustatud konventsiooni rakendamise kohta regulaarselt aru andma.</p>	<p>Arvestatud osaliselt</p> <p>Vt eelmine kommentaar</p>
<p>Eesti Roheline Liikumine ja Eestimaa Looduse Fond</p>	<p>6. Arvestatakse õiglase ülemineku põhimõttega, et rohepöörde ei tooks kaasa majanduslikku ebavõrdsust. Kuigi artikli 3 lõike 1 punkti k kohaselt on eesmärk tagada õiglane üleminek kestlikule, süsinikuvaesele ja digitaalsele majandusele, mis toetab töötajaid ja kogukondi, puuduvad fondil konkreetsed sotsiaalsed tingimuslikkused selle eesmärgi tagamiseks. Spetsiaalse Õiglase Ülemineku Fondi kadumise järel on sotsiaalsete ja regionaalsete erisuste käsitlemine jäänud üldisemate meetmete ja liikmesriikide tõlgenduse hooleks. See suurendab ohtu, et investeeringud koonduvad vaid strateegilistesse sektoritesse ja arenenumatesse piirkondadesse, jättes väiksemad või haavatavamad piirkonnad, näiteks Ida-Euroopas, rohepöörde hüvedest kõrvale. Seetõttu tuleks EKFi määrata sarnaselt riigiplaani sätestatud 14% sotsiaalsete investeeringute künnis.</p> <p>Et tagada investeeringute sotsiaalne ja regionaalne õiglus, tuleks kehtestada järgmised rakendusmehhanismid:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hindamiskriteeriumid projektide valikul – eelistada projekte, millel on suurim positiivne mõju sotsiaalselt haavatavatele kogukondadele ning mis panustavad kohalike oskuste arendamisse ja inimkapitali tugevdamisse. • Sotsiaalse mõju analüüs – hinnata, kuidas projekt mõjutab töötajaid, kohalikke ettevõtteid ja kogukondi, mõõtes sotsiaalset kaasatust, regionaalset võrdsust ning mõju vaesematele või 	<p>Arvestatud osaliselt</p> <p>ELi idapiiri rolli ja liikmesriikidevahelise ebavõrdsuse vähendamisega arvestamist tõstame seisukohtades esile.</p>

	<p>haavatavatele piirkondadele.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Regionaalse tasakaalu mehhanism – EKFi eraldustest peaks olema kehtestatud miinimumnõuded investeringutele vähem arenenud või haavatavates piirkondades, sh süsinikuintensiivsetes üleminekupiirkondades, millele pole uuel rahastusperioodil määratud eraldiseisva Õiglase Ülemineku Fondi täiendavat tuge. Võimalik on kasutada kvantitatiivset jaotuspõhimõtet, näiteks kindel protsent rahastusest suunatakse Ida- ja piirialade projektidele. 	
Eesti Roheline Liikumine ja Eestimaa Looduse Fond	<p>7. Seada ühtsed ja tugevad kriteeriumid “Ei kahjusta oluliselt” (DNSH) põhimõtte rakendamiseks. DNSH põhimõtte on üks olulisemaid mehhanisme, millega tagada, et Euroopa Liidu rahastatud investeringud ei kahjustaks keskkonda ega takistaks kliimaeesmärkide saavutamist. Selle põhimõtte rakendamine peab olema süsteemne, läbipaistev ja sisuline, mitte pelgalt formaalne nõue projektide rahastamisel. Taaste- ja Vastupidavusraha rakendamise kogemus näitas, et DNSH põhimõtet käsitleti paljudes liikmesriikides peamiselt formaalse linnukese-põhise kontrollina, mitte sisulise hindamisena. Projektide mõju keskkonnale hinnati sageli pealiskaudselt, ilma sõltumatu ekspertiisi, mõjuanalüüside või avaliku järelevalveta. Selle tulemusena said toetust ka tegevused, millel oli selge negatiivne mõju elurikkusele ja kliimaeesmärkidele, kuid mis vastasid formaalselt DNSH nõudele. Selline lähenemine õõnestas DNSH põhimõtte usaldusväärsust ning vähendas fondide tegelikku panust keskkonna ja kliimaeesmärkide saavutamisse.</p>	<p>Mitte arvestatud Tegemist on horisontaalse teemaga, mis pannakse paika järgmise ELi eelarveraamistiku (MFFi) raamseisukohtades, mitte alamääruste sh EKFi kontekstis.</p>
Eesti Roheline Liikumine ja Eestimaa Looduse Fond	<p>8. Partnerluspõhimõtte kehtestamine tervele ELi pikaajalisele eelarve, sh EKFile, tagamaks kodanikuühiskonna kaasamise EL poliitikate kujundamisse, et poliitikad peegeldaksid võimalikult palju kodanike vajadusi ja huve. Partnerluspõhimõtte kehtimine ainult esimese samba all tähendab piiratud kontrolli partnerite ja kodanikuühiskonna poolt, kuna 35% kliima- ja elurikkuse eesmärk on MFFi-ülene, peaks keskkonnaorganisatsioonid olema kaasatud tervesse MFFi seiresse. Lisaks tuleks ette näha rahalised ja organisatsioonilised toetusmehhanismid, et tugevdada kolmanda sektori võimekust. Selline toetus on eeltingimus kodanikuühiskonna organisatsioonide pidevale ja aktiivsele osalusele, mis omakorda aitab tagada tõelise avatuse, vastutuse ja kodanike kaasatuse ELi otsustusprotsessidesse.</p>	<p>Mitte arvestatud Kuna tegemist on horisontaalse teemaga, mis pannakse paika järgmise ELi eelarveraamistiku (MFFi) raamseisukohtades, mitte alamääruste sh EKFi kontekstis.</p>
11. Eesti Ametiühingute Keskliit	<p>1. Leiame, et Euroopa Konkurentsivõime Fondi kavandamisel peaks valitsus seisma selle eest, et majanduslik konkurentsivõime ja tehnoloogiline areng käiksid käsikäes sotsiaalse õigluse ja dialoogipõhimõttega. Ülaltoodud seisukohad aitavad tagada, et EKFi ei oleks pelgalt ettevõtetele suunatud innovatsioonifond, vaid toimiks ka ühiskondliku arengu fondina, mis toetab üleminekuid õiglaselt, loob kvaliteetseid töövõimalusi kõigile Eesti piirkondadele ning tugevdab töötajate õigusi ja häält majanduse edendamisel. Selline lähenemine suurendaks Eesti töötajate kindlustunnet tuleviku suhtes ja toetaks kestlikku majanduskasvu, kus</p>	<p>Arvestatud osaliselt Liikmesriikide vaheliste ebavõrdsuste vähendamisele on seisukohtades tähelepanu juhitud. EKFi ei nähta ainult</p>

	konkurentsivõime kasv põhineb kõrgetel töö- ja elustandarditel.	ettevõtetele suunatud innovatsioonifondina, vaid mh vahendina mis tagab idapiiri ettevõtetele strateegilise julgeoleku ja sellega ka ühiskondliku arengu sh nii töötajatele kui tööandjatele.
Eesti Ametiühingute Keskliit	<p>2. Õiglane üleminek rohepöörde ja digiüleminekuga seoses.</p> <p>Oleme seisukohal, et EKF peab toetama <i>õiglast üleminekut</i> nii rohe- kui ka digiüleminekus. See tähendab, et fondi investeeringud tuleb suunata ka töötajate ümber- ja täiendõppesse ning uute rohe- ja digitehnoloogiatega seotud kvaliteetsete töökohtade loomisesse piirkondades ja sektorites, mida ümberkujundused enim mõjutavad. Kuna EKF fookus on komisjoni teatel muuhulgas puhta energia ja digimajanduse arendamisel, on ülioluline tagada, et ükski töötaja ega piirkond ei jääks ülemineku käigus maha. Õiglase ülemineku põhimõtte järgimine aitaks ka Eestis leevendada rohepöörde mõjusid: näiteks Ida-Virumaa põlevkivitööstuse töötajatele tuleb pakkuda uusi võimalusi ja ümberõpet, et vältida töökohtade kadumist ja sotsiaalset pinget. Selline seisukoht kaitseb töötajaid muutuste ajal ning tagab ühiskondliku toe kliima- ja digipoliitikatele.</p>	<p>Arvestatud osaliselt</p> <p>Sotsiaal-majanduslike aspektidega arvestamise moment on seisukohtades sees ja rõhuasetused rohe- ja digiülemineku on tehtud.</p>
Eesti Ametiühingute Keskliit	<p>3. Töökohtade kvaliteet ja tööhõive tasakaal.</p> <p>Oluline on, et ECF edendaks <i>kvaliteetseid töökohti</i> ning tasakaalustatud tööhõivet nii regionaalses kui sektoriaalses plaanis. Fondi vahendeid tuleb kasutada selliste investeeringute toetamiseks, mis loovad juurde häid, stabiilseid töökohti õiglaselt tasustatud ja turvaliste töötingimustega üle kogu Euroopa, sh ka Eestis - mitte ainult suurlinnades või kõrgtehnoloogiasektoris, vaid ka maapiirkondades ja traditsioonilistes tööstusharudes. Euroopa Liidu uue eelarvestrateegia kohaselt tuleb kvaliteetset tööhõivet, oskusi ja sotsiaalset kaasatust edendada kõigis liikmesriikides, kõikides piirkondades ja sektorites, mis rõhutab vajadust vältida regionaalseid või sotsiaalseid lõhesid ka EKF rakendamisel. Viimaste kümnendite tööstusmuutused on toonud kaasa märkimisväärse töökohtade vähenemise traditsioonilistes sektorites. Alates 2008. aastast on Euroopas kadunud 2,5 miljonit töökohta töötlevas tööstuses ning terasetööstuses ligi 100 000 töökohta, mistõttu on vaja kiireid samme uute töövõimaluste loomiseks. Euroopa Liit peab kiirelt võtma kasutusele meetmeid olemasolevate töökohtade kaitsmiseks ning uute kvaliteetsete töökohtade loomiseks. EKF vahendite suunamine sellistele projektidele aitaks Eestil luua kõrge lisandväärtusega töökohti (nt puhta energia, ringmajanduse või digiinnovatsiooni valdkonnas), pidurdades ühtlasi kvalifitseeritud tööjõu väljavoolu ja edendades majanduse ühtlast arengut kõikjal riigis.</p>	<p>Arvestatud osaliselt</p> <p>Vt eelmist kommentaari</p>
Eesti Ametiühingute Keskliit	<p>4. Sotsiaaldialoogi tugevdamine ja ametiühingute roll fondi kujundamisel.</p> <p>ECF-i loomisel ja rakendamisel tuleb järgida tugeva <i>sotsiaaldialoogi</i> ja partnerluse põhimõtet. See tähendab,</p>	<p>Mitte arvestatud</p> <p>Tegemist on</p>

	<p>et fondi prioriteetide seadmisel, rahastuskriteeriumide väljatöötamisel ning konkreetsete projektide valikul peab valitsus konsulteerima ametiühingute ja tööandjate esindajatega. Euroopa Komisjoni ettepanek näeb juba ette, et liikmesriikide uued investeringu- ja reformikavad koostatakse tihedas koostöös riiklike, piirkondlike ja kohalike sidusrühmadega. Sama lähenemist tuleks rakendada ka ECF-i puhul, kaasates töötajate esindajad otsustusprotsessi. See parandaks fondi raha kasutamise läbipaistvust ja tõhusust ning tagaks, et töötajate vajadused (näiteks koolitus, ümberõpe, õiglane töötasu) on fondi toel elluviidavates projektides arvesse võetud. Koostöö sotsiaalpartneritega aitaks ennetada konflikte ja kiirendada reformide elluviimist.</p>	<p>horisontaalse teemaga, mis pannakse paika järgmise ELi eelarveraamistiku raamseisukohtades, mitte alamääruste sh EKF kontekstis.</p>
<p>Eesti Ametiühingute Keskliit</p>	<p>5. Kollektiivlepingute katvuse suurendamine ja sotsiaalingimuste sidumine rahastusega. EKF-i rakendamisel peaks kehtima põhimõte, et <i>avalik raha toetab vaid vastutustundlikke ettevõtteid</i>, kes austavad töötajate õigusi. See tähendab konkreetseid sotsiaalseid tingimusi EKF rahastuse saajatele: ettevõtetel peab olema korras töö- ja palgatingimuste ajalugu ning eelistatult kehtiv kollektiivleping või valmisolek see sõlmida. ELi fondide ja riigiabi eraldamisel tuleb vältida “blanko-tšekkide” jagamist - rahastusotsustega peab kaasnema nõue, et avalikud vahendid lähevad ettevõtetesse, kes loovad kvaliteetseid töökohti ja edendavad kollektiivlääbirääkimisi. Samuti on Euroopa Liit seadnud eesmärgiks tõsta kollektiivlepingutega hõlmatud töötajate osakaalu ligikaudu 80%-ni, mistõttu peaks ka ECF panustama sellesse eesmärki. Soovitame siduda fondi toetused tingimustega, mis nõuavad tööandjalt töötajate põhiõiguste ja kollektiivlepingute tingimuste austamist, investeringuid töötajate oskustesse ning keelavad põhjendamatud koondamised rahasaamise perioodil. Näiteks tuleks EKF projektides osalevatel ettevõtetel pakkuda töötajatele ka ümberõpet ja praktikavõimalusi, et tõsta üldist oskustaset ja tootlikkust. Selline sotsiaalne tingimuslikkus aitaks ühtaegu tõsta töötajate heaolu ja takistada ebasoosivat konkurentsi, et ettevõtted, kes hoiavad palgad ja töötingimused korralikud, ei satuks ebasoodsasse konkurentsi nendega, kes seda ei tee. Ühtlasi motiveeriks see ka Eesti ettevõtteid laiendama kollektiivlepingute katvust, sest ainult töötajasõbralikud ja sotsiaalselt vastutustundlikud ettevõtted pääseksid edaspidi ligi märkimisväärsele EL toetusele.</p>	<p>Mitte arvestatud Kollektiivlepingute teemat EKFIGa ei hõlmata.</p>